

ภาคที่ 1

ข้อบ่งชี้ แนวทางการศึกษา
และวิธีก ารศึกษาวิชารัฐศาสตร์

บทที่ 1

ขอบเขต แนวทางการศึกษา และวิธีการศึกษาวิชารัฐศาสตร์ (Scope, Approaches and Methods of Political Science)

กวี รัชชาน

1.1 ความนำ

นักรัฐศาสตร์ได้กำหนดสาระสำคัญและกำหนดขอบข่ายของการศึกษาวิชารัฐศาสตร์ไว้แตกต่างกัน นอกจากนี้ นักรัฐศาสตร์แต่ละกลุ่ม ยังมีแนวทางและวิธีการศึกษาที่แตกต่างกันด้วย ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับความเชื่อความเข้าใจของแต่ละคนแต่ละกลุ่ม ในบทนี้ผู้เขียนต้องการที่จะประมวลภาพกว้างๆ เกี่ยวกับความหมาย ขอบข่าย และวิธีการศึกษาวิชารัฐศาสตร์ เพื่อจะเป็นการปูพื้นฐานความเข้าใจในการวิจัยทางรัฐศาสตร์ต่อไป ส่วนรายละเอียดเพิ่มเติมนั้นให้นักศึกษาไปอ่านเพิ่มเติมได้จากหนังสือที่ระบุไว้ในเชิงอรรถและบรรณานุกรม

การทราบถึงความหมาย ขอบข่าย แนวทางการศึกษา และวิธีการศึกษาทางรัฐศาสตร์เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับการเรียนวิชาการวิจัยทางรัฐศาสตร์ อย่างน้อยจะช่วยให้เป็นประโยชน์ในด้านต่อไปนี้

1. ช่วยกำหนดขอบข่ายของการวิจัยทางรัฐศาสตร์ การทราบถึงความหมายอันแสดงให้เห็นถึงลักษณะสำคัญของวิชารัฐศาสตร์และทราบถึงขอบข่ายของวิชารัฐศาสตร์ จะช่วยให้ นักวิจัย กำหนดขอบข่ายของการวิจัยทางรัฐศาสตร์ได้เป็นอย่างดี เพราะการวิจัยทางรัฐศาสตร์ย่อมทำการวิจัยในเรื่องที่อยู่ในขอบข่ายของวิชารัฐศาสตร์ เป็นสำคัญ

2. ช่วยกำหนดกรอบของความคิดในการวิจัย สิ่งที่สำคัญในการวิจัยทุกสาขาก็คือ กรอบของความคิดในการวิจัย ในการวิจัยทางรัฐศาสตร์ก็เช่นเดียวกัน ผู้วิจัยจะต้องกำหนดกรอบคิดเอาไว้ล่วงหน้า เพื่อที่จะเป็นประโยชน์ในการสร้างเครื่องมือ เก็บรวบรวมข้อมูล และในการวิเคราะห์และเขียนรายงาน เช่น ถ้าผู้วิจัยต้องการจะวิจัยเกี่ยวกับการกำหนดนโยบายของหน่วยราชการแห่งหนึ่ง ผู้วิจัยอาจจะนำเอาแนวการศึกษาเรื่องระบบการเมืองของอิสตัน มาใช้เป็นกรอบแห่งความคิดที่ใช้ในการวิจัย จะทำให้การสร้างเครื่องมือ การ

เก็บข้อมูล และการวิเคราะห์เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการ และจะทำให้การวิจัยเป็นไปด้วยความรวดเร็วกว่าการขาดกรอบแห่งความคิดในการวิจัย นอกจากนี้ การกำหนดกรอบแห่งความคิด (Conceptual Framework or Theoretical Framework) ยังจะช่วยให้ผลการวิจัยออกมาในรูปของทฤษฎีที่เป็นระบบ อันจะเป็นประโยชน์ในเชิงวิชาการและการนำเอาผลการวิจัยไปใช้ในการแก้ปัญหาหรือไปใช้ใ้โครงการปฏิบัติต่อไป

3. ช่วยในการเลือกแนวทางการศึกษาและวิธีการศึกษาให้เหมาะสมกับเรื่องและปัญหาของการวิจัย แนวทางการศึกษาวิธีต่างๆ จะมีความเหมาะสมที่จะนำเข้ามาใช้ในการวิจัยในหัวข้อเรื่องและปัญหาที่แตกต่างกันออกไป ตัวอย่างเช่น ถ้าจะทำการวิจัยเกี่ยวกับพฤติกรรมทางการเมืองของบุคคลเป็นหลักนั้น สามารถใช้วิธีการ วิจัยแบบวิธีการทางวิทยาศาสตร์ได้ดี ส่วนการศึกษาแนวปรัชญาการเมืองจะเน้นการศึกษาถึงคุณค่า การตัดสินคุณค่า การเลือกวิธีปฏิบัติที่ต้องการ การประเมินคุณค่า สามารถจะใช้วิธีการวิจัยแบบวิธีการทางวิทยาศาสตร์ได้เฉพาะการศึกษาข้อเท็จจริงเท่านั้น ส่วนการประเมินคุณค่าการเลือกตามเลือกต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการประเมินคุณค่านั้นย่อมไม่สามารถใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์เข้ามาศึกษาได้ จะต้องใช้ความรู้ซึ่งเกิดขึ้นเอง (Intuition) ของผู้วิจัย เป็นต้น

4. ช่วยให้ประเมินจุดดี จุดด้อยของงานวิจัย การวิจัยทางรัฐศาสตร์ มีความจำเป็นที่ต้องใช้แนวทางการศึกษาแนวทางหนึ่ง หรือหลายแนวทางมาทำแนวทางในการวิจัย จากการศึกษาเรื่องแนวทางการศึกษานั้นจะทำให้ผู้วิจัยหรือผู้ใช้งานวิจัยสามารถประเมินจุดดี จุดด้อยของงานวิจัยของตนได้ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการนำเอาการวิจัยไปใช้ต่อไป

1.2 ลักษณะของการศึกษาวิชารัฐศาสตร์

รัฐศาสตร์เป็นศาสตร์ที่มีประวัติความเกี่ยวข้องกับมานุษยศาสตร์หนึ่งของหมวดวิชาสังคมศาสตร์ ดังจะเห็นได้จากคำจำกัดความหรือเอกสารที่บันทึกของมนุษย์ มีเรื่องที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎี ผู้นำระบบการปกครองบ้านเมือง ระบบกฎหมาย หลักการแห่งความยุติธรรมในสังคม และเรื่องการเมืองอำนาจ เรื่องต่างๆ ดังกล่าวมานี้ อยู่ในเนื้อหาของวิชารัฐศาสตร์ทั้งสิ้น

ในวงวิชาการทางประเทศตะวันตก ถือกันว่า รัฐศาสตร์ เริ่มต้นในสมัยกรีกโบราณ¹ ซึ่งประมาณ 300-500 ปีก่อนคริสต์ศักราช หนังสือที่มีชื่อเสียงที่เป็นตัวอย่างของการศึกษาวิชารัฐศาสตร์ในสมัยโบราณ ได้แก่หนังสือชื่อ *The Republic* ของเพลโต (Plato) ซึ่งเขียนขึ้นประมาณ 300-500 ปีก่อนคริสต์ศักราช หรือประมาณ 2,500 ปีล่วงมาแล้ว ซึ่งเพลโตนั้นกรัฐศาสตร์บางท่านถือว่า เป็นบิดาแห่งทฤษฎีการเมือง (Political Theory)² ส่วนหนังสือ "Politics" เป็นหนังสือเกี่ยวกับการเมืองที่มีชื่อเสียงของ อริสโตเติล (Aristotle) ซึ่งเป็นศิษย์ของเพลโต และนักรัฐศาสตร์บางท่านถือว่าอริสโตเติลเป็นปรมาจารย์ (อาจารย์คนแรก) ของวิชารัฐศาสตร์³

ศาสตร์ (Science) หรือวิชาการ หรือความรู้ในโลกนี้อาจแบ่งออกได้เป็น 4 แบบ คือ

1. วิทยาศาสตร์ธรรมชาติ (Natural Sciences) ศึกษาถึง มนุษย์ (เน้นหนักทางด้านกายภาพ) สัตว์ พืช ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม แบ่งออกเป็นสาขาวิชาต่างๆ เช่น ฟิสิกส์ เคมี ชีววิทยา ธรณีวิทยา ดาราศาสตร์ เป็นต้น ในกลุ่มนี้อาจจะเรียกว่าวิทยาศาสตร์บริสุทธิ์ก็ได้

2. วิทยาศาสตร์ประยุกต์ เป็นสาขาวิชาที่นำเอาวิทยาศาสตร์บริสุทธิ์มาประยุกต์ใช้ในด้านต่างๆ เช่น แพทยศาสตร์ วิศวกรรมศาสตร์ เกษศาสตร์ โภชนาการศาสตร์ เป็นต้น บางสาขาวิชาในกลุ่มนี้อาจจะต้องนำเอาสังคมศาสตร์มาร่วมใช้ด้วย เช่น แพทยศาสตร์ สาธารณสุขศาสตร์ คหกรรมศาสตร์ เป็นต้น

3. สังคมศาสตร์ (Social Sciences) ศึกษาถึง ความสัมพันธ์ของมนุษย์ที่รวมตัวกันเป็นสังคม แบ่งออกเป็นสาขาต่างๆ ได้แก่ รัฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ สังคมวิทยา มานุษยวิทยา จิตวิทยา ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ นิติศาสตร์ ฯลฯ

4. มนุษยศาสตร์ (Humanities) ศึกษาถึง คุณค่า หรือสิ่งต่างๆ ที่ชี้ให้เห็นว่ามนุษย์เป็นมนุษย์ที่ประเสริฐ มนุษย์ที่สมบูรณ์ สิ่งเหล่านั้นได้แก่ ปรัชญา ศาสนา วรรณคดี ฯลฯ การแบ่งสาขาวิชาแบ่งออกเป็น ปรัชญา ศาสนา วรรณคดี ศิลปะ ฯลฯ

¹ โปรดดู บรรพต วีระสัย, สุรพล ราชภัฏจารักษ์ และ สุรพันธ์ ทับสุวรรณ, *รัฐศาสตร์ทั่วไป* ฉบับแก้ไขปรับปรุง. (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2524), หน้า 1.

² Carlton C. Rodee, and others, *Introduction to Political Science* (New York : McGraw Hill, 1967), p.6

³ บรรพต วีระสัย, สุรพล ราชภัฏจารักษ์ และ สุรพันธ์ ทับสุวรรณ, *เคยอ้างมาแล้ว*, หน้า 2.

ในกลุ่มของสังคมศาสตร์อาจจะแบ่งออกได้เป็น 2 กลุ่มย่อยคือ กลุ่มวิชาหลัก (Core discipline) เป็นสาขาวิชาที่ใช้เป็นรากฐานที่จะอธิบายเพื่อให้เกิดความเข้าใจในปรากฏการณ์ต่างๆ ของสังคม เช่น วิชารัฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ สังคมวิทยา มานุษยวิทยา จิตวิทยา ส่วนอีกกลุ่มหนึ่งได้แก่ สังคมศาสตร์ประยุกต์ เป็นวิชาที่นำเอาวิชาสังคมศาสตร์มาประยุกต์ใช้ เอามาปฏิบัติเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่ต้องการ เช่น วิชาการศึกษารัฐประศาสนศาสตร์ บริหารธุรกิจ กฎหมาย เป็นต้น ตัวอย่างเช่น วิชารัฐประศาสนศาสตร์ จะเป็นการเอาหลักความรู้จาก รัฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ สังคมวิทยา จิตวิทยา มาใช้ เป็นต้น

การศึกษาวิชารัฐศาสตร์ และสังคมศาสตร์ อื่นๆ ในสมัยโบราณนั้นยังคงรวมอยู่กับการศึกษาสังคมทั่วไป ซึ่งได้แก่การศึกษาเรื่องปรัชญาทางศีลธรรม ยังไม่มีการศึกษาวิชาการเมืองโดยเฉพาะเกิดขึ้น ในระยะนั้นปรัชญาทางการเมืองที่จะเลือกสนใจศึกษาปัญหาสำคัญของสังคมที่เกิดขึ้นในแต่ละยุคสมัย⁴ ส่วนการศึกษาวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ นั้นยังคงศึกษารวมอยู่กับปรัชญาทางศาสนาเช่นเดียวกัน จนกระทั่งในสมัยของ กาลิเลโอ (ค.ศ.1564-1642) และนิวตัน เป็นนักวิทยาศาสตร์ผู้นำ ที่แยกการศึกษาวิทยาศาสตร์ธรรมชาติออกจากปรัชญาทางศีลธรรม หรือ ปรัชญาทางศาสนา (ในประมาณศตวรรษที่ 17)⁵ และในเวลาต่อมาสังคมศาสตร์อื่นๆ รวมทั้งรัฐศาสตร์ ก็แยกตัวออกจากการศึกษา ปรัชญาทางศีลธรรม เช่นเดียวกันในประมาณปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 ดังในสมัยที่ เบอร์เกสส์ (J.W. Burgess) ได้เป็นผู้นำในการจัดตั้งสถาบันการศึกษาหลังปริญญาตรีทางรัฐศาสตร์ที่มหาวิทยาลัยโคลัมเบีย ประเทศสหรัฐอเมริกา ในปี ค.ศ.1880 ซึ่งถือว่ามีการศึกษาวิชารัฐศาสตร์ออกมาเป็นเอกเทศโดยเฉพาะ⁶

การศึกษาวิชาสังคมศาสตร์โดยเฉพาะในประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งถือว่ามีควมก้าวหน้าในการศึกษามากกว่าที่อื่นๆ นั้น ได้แบ่งแยกสาขาวิชาสังคมศาสตร์ออกมาโดย

⁴ ทินพันท์ นาคะตะ “รัฐศาสตร์”, ใน *รัฐศาสตร์ : สถานภาพและการพัฒนาการ*, สนธิ สมัครการ บรรณาธิการ เอกสารวิชาการ และ สมบัติ จันทรวงศ์ บรรณาธิการประจำฉบับ (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2521), หน้า 18.

⁵ โปรดดู Evron M. Kirkpatrick, “From Past to Present”, in *Foundation of Political Science : Research, Methods, and Scope*, ed. Donald M. Freeman (New York : The Free Press, 1977), p. 7 and Barbara L. Smith and Others, *Political Research Methods* (Boston : Houghton Mifflin Co., 1976), p. 4

⁶ *Ibid.*, p. 5

ชัดเจน โดยถือหลักการแบ่งงานกันทำเพื่อให้การศึกษาวิชาสังคมศาสตร์ในแต่ละสาขา
ทำได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น แล้วจะนำเอาความรู้เกี่ยวกับสังคมศาสตร์ทั้งมวลมารวมกันเป็นภาพ
รวมทั้งหมด หรือนำมาใช้แก้ปัญหาสังคมร่วมกัน แต่ในระยะหลังๆ พบว่าการแยกการ
ศึกษาสังคมศาสตร์ออกเป็นสาขาต่างๆ อย่างชัดเจนนั้น ทำให้นักวิชาการแต่ละสาขา
พยายามจะกำหนดขอบเขตของการศึกษาสาขาวิชาของตนให้แคบเฉพาะสาขาวิชาของตน
เช่น รัฐศาสตร์ ศึกษาพฤติกรรมหรือกิจกรรมทางการเมือง การปกครอง หรือการ
บริหารรัฐกิจ ละเลยไม่ศึกษาพฤติกรรมด้านอื่นๆ เศรษฐศาสตร์ ศึกษาเฉพาะพฤติกรรม
หรือกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ไม่ศึกษาถึงกิจกรรมทางการเมือง การปกครอง หรือทาง
ด้านสังคม การจำกัดขอบเขตศึกษาเฉพาะกิจกรรมด้านใดด้านหนึ่งแล้วละเลยไม่ศึกษา
กิจกรรมด้านอื่นๆ นั้น จะไม่ตรงกับสภาพความจริง เพราะกิจกรรมหรือพฤติกรรมหรือ
ความสัมพันธ์ของมนุษย์ในสังคมจะมีพฤติกรรม หรือกิจกรรมด้านต่างๆ อยู่ร่วมกัน ทั้ง
ทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และอื่นๆ รวมกัน การศึกษาดังกล่าวจึงไม่ได้ข้อเท็จจริง
ที่สมบูรณ์ และยังมีผลทำให้การนำเอาความรู้มาแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมไม่ได้ผล
สมบูรณ์ด้วย

การศึกษาวิชาสังคมศาสตร์ควรจะได้ตระหนักถึงปัญหาดังกล่าว ในการศึกษา
รัฐศาสตร์ในปัจจุบันได้มีการแพร่หลายความคิดที่ศึกษาถึงปัจจัยอื่นๆ นอกจากปัจจัยทาง
การเมือง (extra-political factors) ที่มีผลต่อปัจจัยทางการเมืองด้วย เช่น ปัจจัยทางด้าน
จิตวิทยา สังคมวิทยา และเศรษฐศาสตร์ ดังนั้นแม้ว่าสังคมศาสตร์จะแยกออกเป็นสาขา
วิชาต่างๆ เพื่อศึกษาพฤติกรรมของมนุษย์เป็นเฉพาะเรื่อง แต่ไม่สามารถกำหนดลงไป
ไม่ให้มีการศึกษาข้ามสาขากัน เช่น จิตวิทยา และสังคมวิทยา ต่างศึกษาถึงปัจจัยของการ
อบรมวัฒนธรรม ชนชั้นทางสังคม ฐานะทางเศรษฐกิจที่มีต่อการเมือง ซึ่งเท่ากับแสดง
ให้เห็นว่า แต่ละสาขาของสังคมศาสตร์ที่แยกตัวออกไปนั้น ต่างมีความเกี่ยวพันกันอย่าง
ใกล้ชิด⁷

⁷ สุจิต บุญบงการ, “การศึกษาวิจัยทางรัฐศาสตร์กับสังคมศาสตร์”, ใน เอกสารประกอบคำบรรยาย การ
รวมกลุ่มเพื่อศึกษาวิจัยทางสังคมศาสตร์, (คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2518), หน้า 59. (อัดสำเนา)

1.3 ความหมายของวิชารัฐศาสตร์

ในเรื่องความหมายของวิชารัฐศาสตร์นั้น กล่าวอย่างกว้างๆ นั้นหมายถึงการศึกษาเกี่ยวกับการเมือง (the study of politics) คำว่า “การเมือง” นั้น มีผู้ให้คำจำกัดความไว้มากมาย ซึ่งในที่นี้จะยกตัวอย่างมาให้ทราบเป็นสังเขปเท่านั้น คือ

1. การเมืองในความหมายของ การพยายามที่จะให้ได้มาซึ่งการดำรงชีวิตที่ดีของสังคม
อริสโตเติล (Aristotle) ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับการเมืองว่า หมายถึง “การพยายามที่จะให้ได้มาซึ่งการดำรงชีวิตที่ดี (Good life) ของสังคมหรือชุมชน” โดยอริสโตเติลเห็นว่ามนุษย์จะมีชีวิตที่ดีได้เมื่อมีชีวิตอยู่ในนครรัฐ⁸

2. รัฐศาสตร์ หรือการศึกษาการเมืองในเรื่องของการสถาปนารัฐและการตั้งรัฐบาล
คอนเลย์ เอช. ดิลลอน (Conley H. Dillon) และคนอื่นๆ ได้กล่าวว่า รัฐศาสตร์ศึกษาพฤติกรรมของมนุษย์ในส่วนที่เกี่ยวกับการปกครองในเรื่องของการจัดตั้งรัฐ (State) และรัฐบาล (Government) ขึ้นมา⁹

ในคำนิยามนี้จะเน้นในกิจกรรมด้านการจัดตั้งรัฐและสถาบันการเมืองขึ้นมา ซึ่งรวมถึงรัฐสภา พรรคการเมือง และกลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ เป็นต้น

3. การเมืองในความหมายเกี่ยวกับอำนาจหรืออิทธิพล

ฮาร์โรลด์ ลาสเวลล์ (Harold Lasswell) ได้ให้ความหมายของการเมืองไว้ว่า เป็นการศึกษาเกี่ยวกับ “อิทธิพล (influence) และผู้มีอิทธิพล (the influential)”¹⁰ ซึ่งในความหมายนี้ก็คือหมายถึงอำนาจนั่นเอง

เดวิด อีสตัน ได้ให้ความหมายของการเมืองไว้ว่า เป็น “การต่อสู้เพื่อช่วงชิงอำนาจ (power struggle)”¹¹

⁸ ไปรอดตุ Aristotle, *Politics*, translated by Ernest Barker, (Oxford University Press), 1946 และ Julius Gould and William L. Koib (eds.) *A Dictionary of Social Sciences*, (Free Press of Glencoe, 1965), p.516. อ้างใน บรรพต วีระสัย, สุรพล ราชภัณฑจารักษ์ และ สุรพันธ์ ทับสุวรรณ, *เคยอ้างมาแล้ว*, หน้า 9-10.

⁹ Conley H. Dillon, et al., *Introduction to Political Science* (Van Nostrand, 1968), p. 2.

¹⁰ อ้างใน บรรพต วีระสัย, สุรพล ราชภัณฑจารักษ์, *เคยอ้างมาแล้ว*, หน้า 11.

¹¹ David Easton, *The Political System : An Inquiry into the State of Political Science* (Calcutta : Scientific Book Agency, n.d), pp.127-128.

เจ. โรแลนด์ เพนน็อก (J. Roland Pennock) และเดวิด จี. สมิท ได้ให้ความหมายไว้ว่า “การเมืองเป็นเรื่องของอำนาจหรืออำนาจและอิทธิพล”¹²

4. การเมืองในความหมายของการจัดสรรสิ่งต่างๆ ที่มีค่าในสังคม

เดวิด อีสตัน (David Easton) ได้ให้ความหมายไว้ว่า รัฐศาสตร์เป็นการศึกษาเกี่ยวกับ “การใช้อำนาจในการจัดสรร (allocation) สิ่งต่างๆ ที่มีคุณค่า (Values) ในสังคม”¹³ คำว่าคุณค่าในสังคมนั้นหมายถึง ทรัพยากรและผลประโยชน์ต่างๆ ที่นำมาจัดสรรกัน เช่น อำนาจหน้าที่ ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ เป็นต้น นอกจากนี้ยังหมายถึงสิ่งที่เป็นคุณค่าอื่นๆ เช่น เสรีภาพ สิทธิ เป็นต้น

5. การเมืองในความหมายที่เป็นการขัดแย้ง (Conflict)

เจ.ดี.บี. มิลเลอร์ (J.D.B. Miller) ให้ความหมายไว้ว่า “การเมืองคือเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการตกลงกันไม่ได้หรือขัดแย้งกันในกิจกรรม การเมืองได้แก่กิจกรรมต่างๆ ที่มีเจตนาจะก่อให้เกิดหรือต่อต้านมิให้เกิดการเปลี่ยนแปลง....สิ่งที่สำคัญก็คือต้องยอมรับความขัดแย้งนั้นเป็นหัวใจสำคัญของการเมือง”¹⁴

6. การเมืองในความหมายของการประนีประนอม

วิลเลียม แมคเคนซี ได้ให้ความหมายของการเมืองไว้ว่า “การเมืองคือการประนีประนอม (Compromise) ผลประโยชน์ต่างๆ”¹⁵

7. การเมืองในความหมายที่เป็นนโยบายสาธารณะ (Public Policy)

ชาร์ลส์ ลินดอม ได้ให้ความหมายไว้ว่า “การเมืองคือการกำหนดนโยบาย”¹⁶

8. การเมืองในความหมายที่เป็นกิจกรรมการแสวงหาผลประโยชน์ที่มีผลสะท้อนต่อคนหมู่มาก ด้วยการแข่งขันกันทั้งในระดับบุคคลต่อบุคคล กลุ่มคนต่อกลุ่มคน และสังคมต่อสังคม ในสถานการณ์ที่มีการเปลี่ยนแปลงและค่อนข้างจะขาดแคลน

เชลดอน เอส. โวลิน (Sheldon S. Wolin) ได้ให้ความหมายของการเมืองไว้ว่า “การเมืองเป็นกิจกรรมที่มีลักษณะสำคัญ 3 ประการคือ

¹² J.R. Pennock and David G. Smith, *Political Science : An Introduction* (New York : Macmillan, fifth edition, (1969), p.6.

¹³ Easton, *op. cit.*, p. 129.

¹⁴ J.D.B. Miller, *The Natures of Politics* (London : Gerald Duckworth, 1962), p.4.

¹⁵ Mckenzie, *op. cit.*

¹⁶ Charles E. Lindom, *The Policy-Making Process* (Englewood Cliffs, N.J. : Prentice-Hall, 1968), p.3

ประการแรก การเมืองเป็นกิจกรรมที่มีความสนใจอยู่ที่การแสวงหาผลประโยชน์ ด้วยการแข่งขันกันในระดับบุคคล กลุ่มคนต่อกลุ่มคน และสังคมต่อสังคม

ประการที่สอง เป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นในสถานการณ์ที่มีการเปลี่ยนแปลง และเกิดขึ้นในสภาพที่มีการขาดแคลน

ประการที่สาม กิจกรรมการแสวงหาประโยชน์ดังกล่าวนี้ จะมีผลเกี่ยวข้องกับคนเป็นจำนวนมาก”¹⁷

จากความหมายของโวลินั้น สามารถอธิบายได้ดังนี้

- 1) การแสวงหาผลประโยชน์นั้น สามารถจัดแบ่งออกได้เป็น 3 ระดับ คือ
 - ก) ระดับบุคคลต่อบุคคล เช่น การขัดแย้งระหว่างผู้บริหารในหน่วยงานต่างๆ ระหว่างนักการเมืองกับอธิบดี หรือระหว่างนักการเมืองกับนักการเมือง
 - ข) ระดับกลุ่มคนกับกลุ่มคน เช่น ระหว่างกลุ่มต่างๆ ในองค์กร ระหว่างกลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ หรือระหว่างสถาบันการเมือง เช่น พรรคการเมือง หน่วยราชการ เป็นต้น
 - ค) ระดับสังคมต่อสังคม เช่น ระดับประเทศต่อประเทศ เช่น ความขัดแย้งระหว่างเวียดนามกับจีน เป็นต้น

2) การเมืองเป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นในสภาพที่มีการเปลี่ยนแปลง และสภาพที่มีการขาดแคลนทรัพยากร

- ก) ในสภาพที่มีการเปลี่ยนแปลง คือสภาพที่ไม่ปกตินั้น จะมีภาวะการแข่งขันเพื่อแสวงหาประโยชน์สูงมาก เช่น สภาพที่มีสงคราม มีการจลาจล เป็นต้น
- ข) สภาพที่มีการขาดแคลน ในสภาพที่สังคมมีการขาดแคลนสูง เช่น ในสภาพที่เศรษฐกิจตกต่ำ สภาพสังคมที่มีการขาดแคลนเครื่องอุปโภคบริโภคนั้น จะมีกิจกรรมที่แข่งขันแย่งชิงผลประโยชน์ต่างๆ สูงกว่าสภาพที่ไม่มีการขาดแคลน

ที่กล่าวมาแล้วจะเห็นได้ว่า วิชารัฐศาสตร์ เป็นการศึกษาเกี่ยวกับการเมือง เป็นศาสตร์เกี่ยวกับการเมือง ซึ่งมีผู้ให้ความหมายของวิชารัฐศาสตร์ หรือความหมายของ

¹⁷ Sheldon S. Wolin, *Politics and Vision* (Boston Little Brown, 1960). pp10-11

การเมืองไว้หลายแง่หลายมุมที่มีความแตกต่างกัน ซึ่งทัศนะเกี่ยวกับวิชารัฐศาสตร์ หรือการเมืองยังมีอีกมากกว่านี้ หรือให้คำจำกัดความเพิ่มเติมได้อีกมากกว่านี้ ความหมายและจำกัดความต่างๆ เพียงอันเดียวไม่สามารถที่จะให้ความหมายของวิชารัฐศาสตร์ หรือความหมายของการศึกษาได้อย่างสมบูรณ์ อย่างไรก็ตาม ความหมายที่หลากหลายนั้น เป็นสิ่งที่จำเป็น เป็นสิ่งที่มีประโยชน์ ทำให้มองเห็นภาพกว้างๆ และเนื้อหาที่สำคัญของวิชารัฐศาสตร์ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการกำหนดขอบเขตของการศึกษาและการวิจัยต่อไป

1.4 ขอบเขตและสาขาวิชาสำคัญของวิชารัฐศาสตร์

การแบ่งสาขาวิชาย่อยของวิชารัฐศาสตร์ จะช่วยให้มองเห็นขอบเขตและเนื้อหาของสาระของวิชารัฐศาสตร์ได้อีกทางหนึ่ง ซึ่งจะช่วยให้เข้าใจเนื้อหาสำคัญของวิชารัฐศาสตร์ได้ดียิ่งขึ้น นักรัฐศาสตร์หรือมหาวิทยาลัยต่างๆ จะแบ่งสาขาวิชาย่อยของรัฐศาสตร์แตกต่างกัน ซึ่งจะยกตัวอย่างมาเพียง 2 ตัวอย่างดังนี้

1.4.1 การแบ่งสาขาวิชารัฐศาสตร์ออกเป็น 3 สาขาวิชา ได้แก่

- 1) สาขาวิชาการปกครอง (Government) มีการศึกษาเกี่ยวกับ ปรัชญา และทฤษฎีการเมือง พฤติกรรมการเมือง ระบบการเมือง สถาบันการเมืองต่างๆ เช่น รัฐสภา พรรคการเมือง การเมืองการปกครอง ส่วนภูมิภาคและท้องถิ่น เป็นต้น
- 2) สาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ (International Relations) จะทำการศึกษาถึง ประวัติศาสตร์ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ การเมืองระหว่างประเทศ เศรษฐกิจระหว่างประเทศ กฎหมายระหว่างประเทศ องค์กรระหว่างประเทศ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ในกลุ่มภูมิภาคต่างๆ เป็นต้น
- 3) สาขาวิชา รัฐประศาสนศาสตร์ หรือบริหารรัฐกิจ (Public Administration) ศึกษาเกี่ยวกับ การจัดองค์การและการบริหารงานของรัฐ นโยบาย สาธารณะและการวางแผนการคลังและการงบประมาณ การบริหารงานบุคคล พฤติกรรมในองค์การ วิทยาการจัดการ เป็นต้น

การแบ่งสาขาวิชาดังกล่าวนี้รู้จักกันดีในประเทศไทย ทั้งนี้เพราะว่าเป็นการแบ่งสาขาวิชาของคณะรัฐศาสตร์ในมหาวิทยาลัยต่างๆ ของไทย เช่น มหาวิทยาลัยรามคำแหง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นต้น

1.4.2 การแบ่งสาขาวิชารัฐศาสตร์ออกเป็น 8 สาขาวิชา ได้แก่¹⁸

1) สาขาวิชาการเมืองทั่วไป เกี่ยวกับ

- การเมืองโดยทั่วไป
- การเมืองและพฤติกรรม
- การเมืองและกระบวนการในการกำหนดนโยบาย
- พรรคการเมือง การเลือกตั้ง และพฤติกรรมการเมือง
- พฤติกรรมการออกเสียงเลือกตั้ง

2) สาขาวิชาปรัชญาและทฤษฎีการเมือง ศึกษาเกี่ยวกับ

- วิธีการและเทคนิคการวิจัย
- ปรัชญาการเมือง
- ทฤษฎีเชิงปทัสฐาน (Normative Theory)
- ทฤษฎีเชิงประจักษ์ (Empirical Theory)

ฯลฯ

3) สาขาวิชาการเมืองเปรียบเทียบ (Comparative Politics) ศึกษาเกี่ยวกับ

- การวิเคราะห์แบบเปรียบเทียบ
- รัฐบาลเปรียบเทียบ
- รัฐบาลและการเมืองเปรียบเทียบ
- การวิเคราะห์การเมืองข้ามเขตแดนแห่งวัฒนธรรม (Cross-Cultural Analysis)
- รัฐบาลและการเมืองต่างประเทศเปรียบเทียบ

¹⁸ โปรดดู Marian D. Irish, ed. *Political Science : Advance of the Discipline* (Englewood Cliffs : Prentice Hall, 1968), p. 34-36. ทินพันธ์ นาคะตะ, "รัฐศาสตร์" โดยอ้างมาแล้ว, หน้า 29-33. และทนายชรัสคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, *รัฐศาสตร์ 21 : ขอบเขตและแนวทางการศึกษาในการศึกษารัฐศาสตร์* (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2521)

- ลักษณะและพฤติกรรมทางการเมืองในประเทศกำลังพัฒนา
 - สถาบันและพฤติกรรมทางการเมืองในประเทศสมัยใหม่
- ฯลฯ

4) สาขาการเมืองภายในประเทศ ศึกษาเกี่ยวกับ การเมืองการปกครองของประเทศที่มีการสอนวิชารัฐศาสตร์นั้นอยู่ เช่นของไทยจะศึกษาเกี่ยวกับ

- การเมืองการปกครองไทย
- รัฐบาลไทย
- กฎหมายรัฐธรรมนูญ
- ชั้นผู้นำ และภาวะผู้นำทางการเมือง
- ระบบและกระบวนการทางการเมืองไทย
- พฤติกรรมของฝ่ายบริหารของไทย
- พฤติกรรมของฝ่ายนิติบัญญัติไทย
- พฤติกรรมการเมืองไทย

ฯลฯ

5) สาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ศึกษาเกี่ยวกับ

- กฎหมายและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ
- การเมืองระหว่างประเทศ
- องค์การระหว่างประเทศ
- ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศทางเศรษฐกิจ
- องค์การการเมืองระหว่างประเทศส่วนภูมิภาค

ฯลฯ

6) สาขาวิชากฎหมายมหาชน (Public Law) ศึกษาถึง

- ระบบกฎหมายเปรียบเทียบ
- กฎหมายรัฐธรรมนูญ
- กฎหมายปกครอง (Administrative Law)
- กระบวนการและพฤติกรรมของฝ่ายนิติบัญญัติ
- กฎหมายมหาชน

7) สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ หรือบริหารรัฐกิจ ศึกษาเกี่ยวกับ

- การกำหนดและบริหารนโยบายสาธารณะ
 - การวางแผนและวางโครงการ
 - การจัดองค์การและการบริหารงาน
 - การคลังและการงบประมาณ
 - รัฐประศาสนศาสตร์เปรียบเทียบ
 - การบริหารการพัฒนา
 - พฤติกรรมการบริหาร
 - วิทยาการจัดการ
 - การปกครองท้องถิ่น
- ฯลฯ

8) สาขาวิชาอื่นๆ ตัวอย่างเช่น

- สังคมวิทยาการเมือง
 - การเมืองและการปกครองมหานคร
- ฯลฯ

ในการแบ่งสาขาวิชาของรัฐศาสตร์นั้น ยังมีการแบ่งสาขา มีจำนวนสาขาที่แตกต่างไปจากนี้ และการแบ่งสาขาวิชาหรือออกเป็น 3 สาขา คือ การเมืองการปกครอง ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศและรัฐประศาสนศาสตร์นั้น 3 สาขาวิชาจะเป็นสาขาวิชาที่มีความแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด

สาขาวิชา ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ จะมีความแตกต่างจากสาขาอื่นของรัฐศาสตร์ตรงที่หน่วยวิเคราะห์ หรือหน่วยที่ใช้ในการศึกษาของสาขานี้ คือ รัฐ (State) หรือประเทศ วิธีการศึกษาของสาขานี้จึงทำการศึกษาโดยใช้การศึกษาเอกสารเป็นหลักมากกว่าที่จะใช้การศึกษาหรือการวิจัยโดยการสำรวจซึ่งเสียค่าใช้จ่ายสูงมากเกินกำลังที่จะทำได้ หรือการวิจัยแบบทดลอง เพราะทำได้ลำบากและในเรื่องที่จำกัดมาก

ส่วนสาขาวิชา รัฐประศาสนศาสตร์ หรือบริหารรัฐกิจ (Public administration) จะเป็นสาขาของรัฐศาสตร์ ที่มีความแตกต่างกับสาขาอื่นๆ มากที่สุด และสาขานี้จะมีการศึกษา 2 แนว

ใหญ่ๆ คือ ในสาขาวิชาที่เป็นส่วนหนึ่งของวิชารัฐศาสตร์ กับสาขาวิชาที่ไม่ใช่เป็นส่วนหนึ่งของวิชารัฐศาสตร์

รัฐประศาสนศาสตร์ ที่เป็นส่วนหนึ่งของวิชารัฐศาสตร์ จะมีการเรียนในลักษณะเป็นวิชาศิลปศาสตร์ เป็นแนวคิดกว้างๆ มุ่งปลูกฝังและพัฒนาความคิดของผู้เรียน มิได้มุ่งสอนวิชาเทคนิคจะเป็นปริญญาทางวิชาการ (Academic Degree) ในลักษณะศิลปศาสตร์ (วิชาเทคนิคที่เรียนจะมีเป็นส่วนไม่มากนัก) ตัวอย่างเช่น การสอนในคณะรัฐศาสตร์ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จุฬาฯ และรามคำแหง ส่วนรัฐประศาสนศาสตร์ที่ไม่ใช่สาขาวิชาของรัฐศาสตร์นั้น จะเน้นเนื้อหาของเทคนิคการบริหารมากกว่าวิชาศิลปศาสตร์ ถือว่าเป็นปริญญาวิชาชีพ (Professional Degree) มุ่งผลิตนักบริหารสอนให้คนเป็นนักปฏิบัติ รัฐประศาสนศาสตร์แนวนี้ จะเป็นการประยุกต์สังคมศาสตร์สาขาต่างๆ เช่น รัฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ คณิตศาสตร์ และสถิติ สังคมวิทยา ฯลฯ มาใช้ในการบริหาร การเรียนการสอนแนวนี้ ได้แก่ ที่สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ ม.สงขลานครินทร์ โรงเรียนนายร้อยตำรวจ เป็นต้น อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัติ การเรียนการสอนวิชารัฐประศาสนศาสตร์เป็นสาขาของรัฐศาสตร์ในประเทศไทย จะมีจำนวนวิชาเทคนิค เรียนในฐานะวิชาชีพค่อนข้างมากกว่าสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ของต่างประเทศ เช่น ของสหรัฐอเมริกา ทั้งนี้เพราะสังคมและตลาดแรงงาน มีความต้องการเช่นนั้น รวมทั้งในปัจจุบันแนวความคิดการศึกษา รัฐศาสตร์ และรัฐประศาสนศาสตร์ในลักษณะของสหวิทยาการ (inter-disciplinary approach) คือใช้ศาสตร์หลายศาสตร์เข้ามาศึกษารวมถึงแนวความคิดเกี่ยวกับการศึกษาปัจจัยอื่นๆ นอกจากปัจจัยทางการเมืองอย่างเดียว จากเหตุผลดังกล่าวจึงทำให้วิชารัฐประศาสนศาสตร์ หรือบริหารรัฐกิจที่เป็นสาขาวิชาของรัฐศาสตร์มีลักษณะแตกต่างจากสาขาวิชาอื่นๆ มากขึ้น

1.5 แนวทางการศึกษา (Approach) และวิธีการศึกษา (Methods) วิชารัฐศาสตร์

นักรัฐศาสตร์แต่ละสมัยรวมทั้งในปัจจุบันนี้ใช้แนวทางการศึกษาและวิธีการศึกษาที่แตกต่างกัน ทั้งนี้เพราะว่าด้วยเหตุผลหลายประการ

ประการแรก นักรัฐศาสตร์แต่ละกลุ่มนั้นมีความเห็นเกี่ยวกับสาระสำคัญที่ควรจะศึกษาในวิชารัฐศาสตร์แตกต่างกันตามที่กล่าวมาแล้วในหัวข้อเรื่องของความหมาย

(โปรดดูหัวข้อ 1.3) เช่น บางคนมีความเห็นว่า วิชาการเมือง (Politics) ควรจะศึกษาถึงการเมืองในความหมายที่ การพยายามที่จะให้ได้มาซึ่งการดำรงชีวิตที่ดี และมีความเห็นว่าการที่มนุษย์จะมีชีวิตที่ดีได้นั้น มนุษย์ต้องมารวมตัวกันอยู่ในเมือง หรือในนครรัฐ ซึ่งมีสิ่งต่าง ๆ ที่จะทำให้มนุษย์มีชีวิตที่ดีตามที่ต้องการได้ บางคนมีความเห็นว่า วิชาการเมืองเป็นเรื่องของการศึกษาเกี่ยวกับอำนาจ การใช้อำนาจหน้าที่ การปกครอง ส่วนบางคนก็เห็นว่ารัฐศาสตร์ควรจะศึกษาเกี่ยวกับเรื่องของรัฐ หรือบางคนก็เห็นว่ารัฐศาสตร์ควรจะศึกษาเกี่ยวกับนโยบายสาธารณะ เป็นต้น

ประการที่สอง นักรัฐศาสตร์แต่ละกลุ่มมีความเห็นเกี่ยวกับวิธีการศึกษา (Method of the study) หรือวิธีการวิจัยแตกต่างกัน บางกลุ่ม เช่นกลุ่มพฤติกรรมศาสตร์มีความเชื่อเกี่ยวกับการนำเอาวิธีการทางวิทยาศาสตร์มาใช้อย่างเคร่งครัด นำเอาวิธีการทางคณิตศาสตร์และสถิติเข้ามาใช้ และผู้ศึกษาต้องไม่มีค่านิยมในการศึกษาสิ่งหนึ่งสิ่งใด ในขณะที่นักรัฐศาสตร์กลุ่มปรัชญาการเมืองสมัยเก่ากลับมีความเห็นตรงกันข้ามคือ ไม่เห็นด้วยกับการนำเอาวิธีการทางวิทยาศาสตร์ วิธีการทางคณิตศาสตร์และสถิติ มาใช้ในการศึกษา และทั้งมีความเห็นว่าการศึกษารัฐศาสตร์นั้น ผู้ศึกษาไม่สามารถทำการศึกษาโดยปราศจากค่านิยมได้ เป็นต้น ซึ่งรายละเอียดจะได้กล่าวต่อไป

การที่มีความเห็นแตกต่างกันใน 2 ประเด็นสำคัญดังกล่าวทำให้นักรัฐศาสตร์กลุ่มต่าง ๆ ใช้แนวทางการศึกษา (Approach) และวิธีการศึกษา (Methods) วิชารัฐศาสตร์แตกต่างกันไป ซึ่งแต่ละแนวทางนั้นจะมีจุดเด่นและจุดด้อยแตกต่างกันออกไป จึงจำเป็นที่นักศึกษาจะต้องศึกษาเปรียบเทียบเพื่อที่จะได้นำมาเป็นประโยชน์ในการศึกษาวิชารัฐศาสตร์ นำเอาวิชารัฐศาสตร์มาประยุกต์ในการแก้ปัญหาหรือเป็นประโยชน์ในทางปฏิบัติต่อไป

การแบ่งกลุ่มของแนวทางการศึกษาของนักรัฐศาสตร์ออกเป็นประเภทต่าง ๆ จะแบ่งแตกต่างกันออกไป ดังจะยกตัวอย่างมาเพียงบางแนวเท่านั้นเอง

ชาร์ลส์ เอฟ. แอนเดรียน (Charles F. Andrain) แบ่งแนวการศึกษาวิชารัฐศาสตร์ออกเป็น 3 แนวใหญ่ ๆ คือ¹⁹

¹⁹ Charles F. Andrain, *Political Life and Social Change . An Introduction to Political Science* (California : Wudsworth Publication Company, Inc., 1970), pp. 24-25.

1. Classical Political Philosophy (ปรัชญาการเมืองสมัยเก่า)
2. Structuralism (โครงสร้างนิยม) แบ่งออกเป็น
 - 2.1 Institutional Analysis (การวิเคราะห์สถาบัน)
 - 2.2 Structural Functional Analysis (การวิเคราะห์โครงสร้างและหน้าที่)
3. Behavioral Science or Behavioralism (พฤติกรรมศาสตร์หรือพฤติกรรมนิยม)

David Apter แบ่งออกเป็น 6 Approach คือ²⁰

- 1) Political philosophy
- 2) Institutionalism
- 3) Behavioralism
- 4) Pluralism
- 5) Structuralism
- 6) Developmentalism

Alan C. Isaak แบ่งออกเป็น 5 Approach คือ²¹

1. Behavioral Approach แบ่งออกเป็น
 - 1.1 Individualistic-Psychological Approaches
 - 1.2 Intentional Approaches : The Rational Approach และ Game Theory
2. Group Approach
3. System Theory and Functional Analysis Approach
4. Communications Approach
5. Power Approach

²⁰ David E. Apter, *Introduction to Political Analysis* (Cambridge, Massachusetts : Winthrop Publishers, Inc., 1977)

²¹ Alan C. Isaak, *Scope and Methods of Political Science* (Homewood, Illinois : The Dorsey Press, 1975)

ทินพันธุ์ นาคะตะ แบ่งออกเป็น 5 แนวทางคือ²²

1. แนวการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องของรัฐ
2. แนวสถาบันการเมืองการปกครอง
3. แนวการวิเคราะห์เกี่ยวกับอำนาจ (Power Approach)
4. แนววิเคราะห์เกี่ยวกับการตัดสินใจหรือนโยบายสาธารณะ
5. แนววิเคราะห์เกี่ยวกับระบบการเมือง

พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว ได้แบ่งแนวทางการศึกษาออกเป็น 3 แนวทางตามแนวของชาร์ลส์ เอฟ. แอนเดรอน คือแนวปรัชญาการเมืองสมัยเก่า แนวโครงสร้างนิยม (ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 แนวย่อยคือ แนววิเคราะห์สถาบัน และแนววิเคราะห์โครงสร้างและหน้าที่) และแนวพฤติกรรมนิยม²³

สุกิจ เจริญรัตนกุล ได้แบ่งแนวทางการรัฐศาสตร์ออกเป็น 7 แนวทางคือ²⁴

1. แนวปรัชญาการเมือง
2. แนววิเคราะห์เกี่ยวกับสถาบันการเมือง
3. แนววิเคราะห์เกี่ยวกับเรื่องอำนาจ
4. แนววิเคราะห์เกี่ยวกับนโยบายสาธารณะและการตัดสินใจ
5. แนววิเคราะห์เรื่องระบบ
6. แนววิเคราะห์เกี่ยวกับพฤติกรรม
7. แนววิเคราะห์เรื่องพัฒนาการเมือง

²²ทินพันธุ์ นาคะตะ, “รัฐศาสตร์,” ในสมบัติ จันทรวงศ์ (บรรณาธิการ), เคยอ้างมาแล้ว หน้า 1-48.

²³พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, รัฐศาสตร์ : แนวทางการศึกษาและความเป็นศาสตร์ (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์วัชรินทร์, 2522)

²⁴สุกิจ เจริญรัตนกุล, การศึกษาระบบการเมืองเชิงวิเคราะห์ (กรุงเทพมหานคร : หอรัตนชัยการพิมพ์, 2523)

สำหรับในตำราเล่มนี้ จะแบ่งออกเป็นแนวทางการศึกษาต่าง ๆ ดังนี้

1. แนวปรัชญาการเมือง (Political Philosophy)
 - 1.1 ปรัชญาการเมืองสมัยเก่า (Classical Political Philosophy)
 - 1.2 ปรัชญาการเมืองสมัยใหม่ (Modern Political Philosophy)
2. แนวสถาบันนิยม (Institutionalism) หรือแนววิเคราะห์สถาบัน (Institutional Analysis)
3. แนววิเคราะห์โครงสร้างและหน้าที่ (Structural Functional Analysis)
4. แนวการศึกษาระบบการเมือง (System Approach)
5. แนวการศึกษาแบบพฤติกรรมหรือพฤติกรรมนิยม (Behavioralism)
6. แนวการศึกษาเกี่ยวกับอำนาจ (Power Approach)
7. แนวการศึกษาเกี่ยวกับการตัดสินใจและนโยบายสาธารณะ (Decision-making and Public Policy Approach)
8. แนวการศึกษาแบบมาร์กซิสต์ (Marxist Approach)
9. แนวอื่น ๆ

1. แนวปรัชญาการเมือง (Political Philosophy)

การศึกษาแนวนั้นนับว่าเป็นแนวที่เก่าที่สุดของการศึกษาวิชารัฐศาสตร์ ก็คือเริ่มตั้งแต่การศึกษายุคปรัชญาการเมืองสมัยเก่าโบราณของ Plato ใน Republic และ Aristotle ใน Politics ในสมัยกรีกโบราณ ประมาณ 300 – 400 ปี ก่อนคริสต์ศตวรรษ และเป็นแนวทางการศึกษาของนักรัฐศาสตร์ ต่อมาในยุคปรัชญาการเมืองสมัยกลาง เช่นงานของ St. Thomas Aquinas (ค.ศ. 1227 – 1274) จนถึงยุคปรัชญาการเมืองสมัยใหม่ เช่นงานของ

Niccolo Machiavelli (ค.ศ. 1469 – 1527) ใน *The Prince* Thomas Hobbes ใน *Leviathan* (รัฐชาติปัตย์) John Locke ใน *The Second Treatise of Government* (บทความที่สองว่าด้วยรัฐบาล) Jean Jacques Rousseau ใน *The Social Contract* (สัญญาประชาคม) และ Karl Marx (ค.ศ. 1818 – 1883) ใน *Capital* (ทุน) เป็นต้น²⁵

การศึกษาแนวปรัชญาการเมืองสมัยเก่า (Classical Political Philosophy)

เป็นการศึกษารัฐศาสตร์แนวที่เก่าแก่ที่สุดของนักรัฐศาสตร์ยุคโบราณ เช่น เพลโต อริสโตเติล การศึกษาแนวนี้มีลักษณะเป็นการพรรณนาหรืออธิบาย (explanation) พร้อมทั้งมีการให้คำแนะนำหรือเสนอมาตรการ (prescriptive) เอาไว้ด้วย²⁶ การศึกษาแนวปรัชญาการเมืองมีจุดมุ่งหมายเพื่อที่จะศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติของการเมือง รวมทั้งมีความพยายามที่จะรู้ทั้งธรรมชาติของทั้งทางการเมือง และระเบียบการเมืองที่ถูกที่ดีด้วย²⁷ ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าการศึกษานี้เป็นการศึกษาแนวปรัชญาการเมือง (ทั้งสมัยเก่าและสมัยปัจจุบัน) มีจุดมุ่งหมายอยู่ 2 ประการ

ประการแรก เป็นการศึกษาเกี่ยวกับธรรมชาติของการเมือง ธรรมชาติของสิ่งใดนั้น หมายถึงคุณลักษณะของสิ่งนั้น “เป็น” หรือ “กระทำ”²⁸ การศึกษาในลักษณะนี้จะเป็นการอธิบาย (explanation) หรือพรรณนา (description) เกี่ยวกับลักษณะของการเมืองที่ “เป็นอยู่” หรือ “กระทำอยู่” (What it is) การศึกษาลักษณะนี้จะเป็นการศึกษาในเชิงประจักษ์ (Empirical) อยู่ด้วย การศึกษาเชิงประจักษ์เป็นการศึกษาที่บรรยาย วิเคราะห์และ

²⁵ โปรดดู Leo Strauss and Joseph Cropsey, *History of Political Philosophy* (Chicago : Rand Mc Nally & Company, 1963) ; M.J. Harmon, *Political thought : From Plato to the Present* (New York : Mcgraw-Hill Inc., 1964) หนังสือภาษาไทยสามารถอ่านได้จากเอ็ม. เจ. ฮาร์มอน, *ความคิดทางการเมือง : จากเพลโตถึงปัจจุบัน* แปลโดยเสน่ห์ จามริก (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2522), สมบัติ จันทร์วงศ์, *บรรณาธิการ ปรัชญาการเมืองสมัยใหม่* (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2521) : สุขุม นวลสกุล และ บรรพต วีระชัย *ทฤษฎีการเมืองสมัยโบราณและสมัยกลาง* (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2520) : สุขุม นวลสกุล *ทฤษฎีการเมืองแนวสมัย* (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2520)

²⁶ Andrian, *op. cit.*, pp. 24-25.

²⁷ Leo Strauss, *What Is Political Philosophy? and Other Studies* (New York : The Free Press, 1959), p.

²⁸ Leo Strauss, and Joseph Cropsey, *History of Political Philosophy* (Chicago : Rand Mc. Nally & Compa. 1963), p 2.

อธิบายสิ่งที่เกิดขึ้นจริง ๆ ไม่ใช่สิ่งที่คิดคำนึงในอุดมคติ²⁹ การศึกษาในด้านนี้เป็นการศึกษาจากการสังเกตเชิงคุณภาพ (Qualitative Observation) สภาพการเมืองในขณะนั้น การศึกษาจากเอกสารหรือการสำรวจจากของจริงในขอบเขตที่จำกัด นักรัฐศาสตร์กลุ่มนี้มีได้เคร่งครัดในเรื่องวิธีการศึกษามากนัก และถือว่าเทคนิคในการศึกษาจะต้องไม่สำคัญกว่า เนื้อหาที่ศึกษา (Substantive Problems)³⁰

ประการที่ 2 ต้องการที่จะศึกษาถึงสิ่งการเมืองและระเบียบการเมืองที่ถูกที่ดีด้วย ในลักษณะนี้ ถือเป็นลักษณะสำคัญที่จะต้องมีการประเมินค่า (Evaluative) เพราะคำถามที่นักปรัชญาการเมืองสมัยเก่าหรือสมัยคลาสสิกสนใจได้แก่คำถามที่ว่าอะไรคือเป้าหมายของรัฐและสังคม? วิธีการที่เหมาะสมที่สุดในการทำให้ได้มาซึ่งสิ่งที่รัฐต้องการมีอย่างไร และสำคัญที่สุดก็คือคำถามที่ว่า รัฐที่ดีที่สุดคือรัฐบาลแบบไหน? ซึ่งในการตอบคำถามหรือการศึกษาสิ่งเหล่านี้ย่อมหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องวินิจฉัยและประเมินสิ่ง หรือการกระทำทางการเมืองว่าอย่างไรดี อย่างไรเลว อย่างไรยุติธรรม อย่างไม่ยุติธรรม จึงมีลักษณะเป็นคำเตือน และคำแนะนำ (prescriptive) เสมอ³¹ ว่าควรจะทำอย่างไร (Ought to do)

การศึกษาลักษณะนี้จะเป็นการศึกษาแนวปทัสถาน (Normative Approach) คือจะมีค่านิยม (Value) ของผู้ศึกษาและของสังคมรวมอยู่ด้วย และในทัศนะของปรัชญาเมธีนั้นมองเห็นว่าการศึกษาข้อเท็จจริง (Facts) กับค่านิยม (Values) นั้นไม่สามารถแยกออกจากกันได้ การศึกษาการเมืองจะเกี่ยวข้องกับการเลือกซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับศีลธรรม และจริยธรรม (moral choices) อยู่³² นั่นคือ ต้องศึกษาชีวิตการเมืองในแง่ความดีความงามทางศีลธรรม หมายความว่าตัวกระทำทางการเมือง (political actors) ต้องเลือกทั้งเป้าหมาย (ends) และแนวทางเฉพาะ (means) ที่จะบรรลุเป้าหมายนั้น ๆ การเลือกตั้งว่าไม่ใช่เพียงแต่ว่าจะเป็นเช่นนั้นได้อย่างไร แต่เลยไปถึงว่า ควร จะเลือกทำหรือปฏิบัติในเรื่องนั้นอย่างไร จึงจะดี จึงจะบรรลุเป้าหมายที่ดี คำว่าดี นั้นได้รัฐศาสตร์ในรูปแบบนี้แตกต่างจาก “ศาสตร์”

²⁹พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, *เคยอ้างมาแล้ว* หน้า 43.

³⁰Andrian, *op. cit.*, pp. 24-25

³¹สมบัติ จันทรวงศ์, *ปรัชญาการเมือง และรัฐศาสตร์*, ใน *รัฐศาสตร์ สถานภาพและการพัฒนาการ*. สนิท สัมภกร, บรรณาธิการเอกสารวิชาการ และ สมบัติ จันทรวงศ์ บรรณาธิการประจำฉบับ, *เคยอ้างมาแล้ว*. หน้า 52-53

³²Andrian, *op. cit.*, pp. 24-25.

แขนงอื่น ๆ ในแง่ที่มีเนื้อหาวิชาเกี่ยวข้องโดยตรง กับค่านิยมทางจริยธรรมว่า อะไรดี อะไรเลว ควรไม่ควร นักปรัชญาการเมืองต้องให้ คำข้อย่อยเลือก ทางการเมืองด้วย เพื่อที่จะ ได้รู้ว่าข้อย่อยอะไรดี อะไรเลว นักปรัชญาการเมืองจึงต้องอาศัยแนวคิดเกี่ยวกับข้อย่อย ที่เป็นนามธรรม เช่น ความคิดเกี่ยวกับความยุติธรรม ความเสมอภาค ความดี ฯลฯ ว่า ความยุติธรรมคืออะไร ความเสมอภาคคืออะไร ความดีคืออะไร ฯลฯ ต่างก็เป็นแนวคิด เชิงนามธรรมทั้งสิ้น แนวคิดดังกล่าวขึ้นอยู่กับค่านิยมส่วนบุคคลที่จะกำหนดว่า อะไรดี อะไรเลว ดังนั้นการศึกษาแบบนี้จึงมีปัญหาคืออยู่ที่ผู้ศึกษาจะเลือกอะไรดี อะไรเลว เลือก อย่างไร ใช้เกณฑ์อะไรเป็นมาตรฐานในการดีค่านั้น³³ จึงเห็นได้ว่าข้อเสนอของนักปรัชญา การเมืองจึงมีทัศนะที่แตกต่างกันเป็นอันมาก เช่น ข้อเสนอของ Aristotle, Machiavelli, Rousseau และ Marx มีทัศนะที่แตกต่างกันออกไป

ตัวอย่างการศึกษาในแนวปรัชญาการเมืองสมัยเก่าได้แก่การศึกษาของ Plato เช่น ในหนังสือ Republic ที่มีชื่อเสียงของเขาจะศึกษาถึงธรรมชาติทางการเมือง พฤติกรรม- การเมืองของสังคมกรีกในสมัยนั้นและได้อภิปรายถึงความยุติธรรมว่าคืออะไร ชีวิตที่ เต็มไปด้วยความยุติธรรมเป็นอย่างไร และได้เสนอรูปแบบของรัฐ (State) ที่ดีที่จะส่งเสริม ให้มีความดีและมีความสุข เช่น รัฐในอุดมคติจะต้องมีพลเมืองที่ดี พลเมืองที่ดีต้องยอม ยกผลประโยชน์ส่วนตัวให้แก่ประโยชน์ส่วนรวมหรือของชาติ³⁴ และผู้ปกครองจะต้อง เป็นนักปราชญ์ เป็นต้น³⁵

ตัวอย่างอีกตัวอย่างหนึ่งคือของ Aristotle ใน Politics ท่านได้ศึกษาถึงธรรมชาติ ของมนุษย์และสภาพการเมืองของนครรัฐต่าง ๆ ของกรีกในสมัยนั้น โดยศึกษาจากเอกสาร รัฐธรรมนูญ ประกอบกับการสังเกต แล้วสรุปถึงธรรมชาติของมนุษย์ว่า มนุษย์เป็นสัตว์- การเมือง ชอบที่จะอยู่ในเมืองหรือรัฐเพราะสามารถที่จะแสวงหาอำนาจหรือสิ่งที่ต้องการ ได้ภายในรัฐ มนุษย์จะสามารถพบจุดมุ่งหมายปลายทางของชีวิตได้ภายในรัฐเท่านั้น³⁶

³³ พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, *เคยอ้างมาแล้ว*, หน้า 47

³⁴ ไปรอดู I. Edwin, *The Work of Plato* (New York : The Modern Library, 1956) ; Thilly, *A History of Philosophy*, pp. 91-92.

³⁵ William Ebenstein, *Introduction to Political Philosophy* (New York : Rinehart, 1952, pp. 15-16.

³⁶ สุขุม นวลสกุล และ บรรพต วีระสัช, *ทฤษฎีการเมืองสมัยโบราณและสมัยกลางและความคิด* เชิงทฤษฎี การเมืองในพุทธศาสนา, เคยอ้างมาแล้ว, หน้า 53

ทั้งรัฐและประชาชนจะต้องมีจุดมุ่งหมายเพื่อความสูงส่งทางจริยธรรม³⁷ รัฐในอุดมคติจะต้องมีความมุ่งมั่นที่จะปรับปรุงอุดมคติในการปรับปรุงศีลธรรมของประชาชน เพราะศีลธรรมจะทำให้มนุษย์รวมตัวกันอยู่ในรัฐและมีชีวิตที่ดีที่สุดได้³⁸ จากนั้นอริสโตเติลได้กล่าวถึงว่าจะอะไรคือความยุติธรรมและได้กล่าวถึงรัฐที่ดี คือรัฐที่สามารถสร้างความสุขให้แก่ประชาชนทั้งหมด ซึ่งได้แก่ราชาธิปไตย (Monarchy) ซึ่งปกครองโดยกษัตริย์ที่ดี อภิชนาธิปไตย (Aristocracy) ปกครองโดยคณะบุคคลที่ดีและมัชนิมวิธธิปไตย (Polity) ซึ่งปกครองโดยประชาชนทั้งหมด ทั้งหมดดังกล่าวจะปกครองโดยผู้ปกครองที่ดี ทำเพื่อผลประโยชน์และความสุขของประชาชน ส่วนรูปการปกครองที่เลวได้แก่ ทูชนาธิปไตย (Tyranny) ปกครองโดยผู้ปกครอง คณะธิปไตย (Oligarchy) ปกครองโดยคณะบุคคล และประชาธิปไตย (Democracy) ปกครองโดยประชาชนทั้งหมด ซึ่งการปกครองทำไปเพื่อผลประโยชน์ของผู้ปกครอง หาได้รับใช้เพื่อผลประโยชน์ของประชาทั้งหมด³⁹ และการปกครองดังกล่าวในรัฐอุดมคตินั้นควรจะต้องอยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญ ภายใต้กฎหมาย ซึ่งต้องเป็นกฎหมายที่ดีไม่ใช่กฎหมายที่เลว⁴⁰ นอกจากนี้เขาได้เสนอรัฐที่ดีที่สุดที่สามารถสถาปนาขึ้นได้ในความเป็นจริงนั้นเรียกว่า ประยุกต์รัฐ (Practical state) คือ รูปการปกครองระบบมัชนิมวิธธิปไตย (Polity) หรือประชาธิปไตยสายกลาง (Moderated Democracy) ซึ่งเป็นหลักการปกครองผสมระหว่างคณะธิปไตยกับประชาธิปไตย (Democracy) อริสโตเติลมีความเห็นว่า ประยุกต์รัฐนี้แม้จะไม่สมบูรณ์เท่ารัฐในอุดมคติ คือ ราชาธิปไตยและอภิชนาธิปไตย แต่อริสโตเติลก็พอใจมากกว่า เพราะว่าประยุกต์รัฐนี้ไม่เกินความสามารถของมนุษย์ที่จะสร้างขึ้นมาได้ ผิดกับรัฐในอุดมคติที่ยากจะทำให้เกิดขึ้นมาเป็นจริงได้⁴¹

สำหรับวิธีการศึกษา (Methods) ของนักปราชญ์โบราณนั้นใช้วิธีการศึกษาที่ไม่ได้เคร่งครัดมากนัก ไม่ได้ให้ความสนใจในเรื่องเทคนิคมากกว่าเนื้อหาที่ศึกษา มีการศึกษาเอกสารใช้การสังเกตในเชิงคุณภาพ (Qualitative Observation) (โดยไม่ได้ใช้เทคนิคเชิงปริมาณ) ใช้การสำรวจที่จำกัด มีความเชื่อว่ารัฐศาสตร์เป็นศาสตร์แห่งการปฏิบัติ

³⁷ สุลักษณ์ ศิวรักษ์, *นักปรัชญาการเมืองฝรั่ง* (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พิมพ์เนต, 2519), หน้า 45.

³⁸ Thilly, *op. cit.*, pp. 114-115.

³⁹ สุขุม นวลสกุล และ บรรพต วีระสัย, *เคยอ้างมาแล้ว*, หน้า 64-68.

⁴⁰ *Politics*, Book IV, Chapter 4, The Classic Club

⁴¹ สุขุม นวลสกุล และ บรรพต วีระสัย, *เคยอ้างมาแล้ว*, หน้า 61-68.

ความรู้ นั้นเป็นจุดหมายปลายทางของศาสตร์ของการศึกษา แต่ความรู้ นั้นจะสามารถนำมาปฏิบัติได้นักปราชญ์จะต้องให้คำปรึกษาแก่ผู้ปกครอง วิธีการศึกษาได้รับอิทธิพลจากปรัชญาและประวัติศาสตร์

วิธีการศึกษาของนักปรัชญาการเมืองสมัยเก่าที่สำคัญอีกอันหนึ่งคือ การใช้วิธีการศึกษาแบบนิรนัย (Deductive Method) ซึ่งเป็นวิธีการอันหนึ่งของตรรกวิทยา (Logic) โดยใช้วิธีการสรุปหาข้อเท็จจริง หรือหาเหตุผลจากข้อสรุปทั่วไป (general premise) ไปสู่ข้อสรุปที่เฉพาะเจาะจงกว่า

การศึกษาปรัชญาการเมืองสมัยใหม่ (Modern Political Philosophy)

Machiavelli นั้นถือว่าเป็นบิดาของปรัชญาการเมืองสมัยใหม่ โดยเขาได้ชี้ให้เห็นข้อผิดพลาดอย่างสำคัญของปรัชญาการเมืองสมัยเก่าซึ่งอยู่ที่ปรัชญาการเมืองสมัยเก่าเริ่มต้นจากความคิดที่ว่า มนุษย์ควรมีชีวิตอย่างไร Machiavelli เห็นว่าการเริ่มต้นที่จุดดังกล่าว นำเราไปได้อย่างมากก็เพียงพรรณนาถึงรัฐที่ดีที่สุด ที่ไม่มีโอกาสจะเป็นไปได้ในชีวิตจริง Machiavelli ใน *The Prince* กลับเสนอให้พิจารณาทุกอย่างใหม่หมด คือให้พิจารณาทุกอย่างจากแง่ของ “ความเป็นจริง” ตามนัยนี้มนุษย์ไม่ใช่สัตว์การเมืองและไม่ได้มีแนวโน้มที่จะมีคุณธรรมโดยธรรมชาติ ในทางตรงกันข้ามมนุษย์เป็นสัตว์ที่เลว และจะต้องถูกบังคับให้เป็นคนดี คุณธรรมไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ แต่อาจจะเกิดขึ้นได้โดยการศึกษาหรือการอบรม ตามความเข้าใจของมาเคียเวลลีแล้ว มนุษย์เป็นสิ่งที่อาจควบคุมกำหนดได้ ข้อสำคัญอยู่ที่ว่า สิ่งซึ่งกำหนดความเป็นไปของมนุษย์ ไม่ใช่สิ่งที่อยู่นอกระบบธรรมชาติ หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ใดๆ หากแต่มนุษย์กระทำทุกอย่างไปเพราะความจำเป็น ความยุติธรรมโดยธรรมชาติที่นักปรัชญาการเมืองคลาสสิกพูด จึงเป็นสิ่งที่ไม่มีความเป็นจริง เพราะความยุติธรรมจะมีได้ ก็เฉพาะแต่ในกรอบระเบียบของสังคมที่มนุษย์เป็นผู้สร้างขึ้นมานั่นเอง จะเห็นได้ว่ามาเคียเวลลีได้จัดระดับเป้าหมายของสังคมลงมาจากการยึดเป้าหมายชีวิตที่ดีและสังคมที่ดี ตามแนวของปรัชญาการเมืองคลาสสิก หันมานั้นสิ่งที่เป็นจริงในสังคมมากขึ้น⁴² ดังนั้นข้อเสนอเกี่ยวกับรูปแบบของการปกครองการเมือง

⁴² สมบัติ จันทรวงศ์, “ปรัชญาการเมือง” : คลาสสิก และสมัยใหม่, ใน *ปรัชญาการเมืองสมัยใหม่*, สมบัติ จันทรวงศ์ บรรณาธิการ, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2521) หน้า 1-52.

และการใช้อำนาจของผู้ปกครอง จึงมีลักษณะที่ปฏิบัติได้ (Pragmatic) การศึกษาของเขามีการใช้เครื่องมือมาช่วยในการวิเคราะห์ การวิเคราะห์ใช้วิธีการเชิงประจักษ์ (empirical method) โดยการใช้การสังเกตอย่างระมัดระวังมากกว่านักปรัชญาการเมืองยุคโบราณ⁴³ The Prince ได้มาจากสถาบันและกระบวนการการเมืองของเมืองฟลอเรนซ์ เขาได้แนะนำแก่ Medici ว่าเขาจะสามารถครองอำนาจและใช้อำนาจที่มีอยู่ให้มากที่สุดได้อย่างไร

ตัวอย่างการศึกษาปรัชญาการเมืองสมัยใหม่อีกกรณีหนึ่ง คือ การศึกษาของ ฮอบบ์ (Hobbes) ซึ่งมีลักษณะสอดคล้องกับของมาเกียเวลลีตรงที่แทนที่จะย่ำถึงเป้าหมายของมนุษย์ ฮอบบ์กลับเสนอให้เริ่มต้นความรู้ที่แท้จริงจากสิ่งซึ่งเป็นจริงในตัวมนุษย์ และสิ่งที่เป็นสาระสำคัญในตัวมนุษย์ตามความเห็นของฮอบบ์คือความต้องการ (passions) ไม่ใช่เหตุผล (reason) หรือถ้าจะให้กล่าวให้ชัดลงไป ความต้องการที่รุนแรงที่สุดในตัวมนุษย์ก็คือ ความกลัวตาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งความตายที่รุนแรงอันเกิดจากน้ำมือของมนุษย์ด้วยกัน ความปรารถนาที่จะมีชีวิตรอดของมนุษย์ต่างหากที่เป็นรากฐานที่สำคัญที่สุดของความยุติธรรมและศีลธรรม สิทธิทุกประการที่มีอยู่ในสังคมการเมืองจะต้องมีที่มาจากสิ่งที่เป็นของปัจเจกชนก่อน ฮอบบ์ได้กล่าวถึงสิทธิธรรมชาติของมนุษย์แต่ละคนในอันที่จะพิทักษ์รักษาชีวิตของตนเอง เขาได้กล่าวต่อไปว่า ภาวะความรับผิดชอบทุกอย่างที่เกิดขึ้นในสังคมต้องเป็นเรื่องที่เกิดจาก ข้อตกลงร่วมกันของมนุษย์ แม้แต่การเกิดของสังคมการเมือง ก็เป็นผลของข้อตกลง (Contract) อย่างหนึ่ง เพราะฉะนั้นความยุติธรรมก็คือการปฏิบัติตามสัญญา หรือข้อตกลงที่ตนได้กระทำไว้ก่อนนั่นเอง หากใช้การปฏิบัติตามมาตรฐานที่เป็นอิสระจากเจตนารมณ์ของมนุษย์อย่างที่เคยเชื่อถือกันมาไม่ เพราะฉะนั้นแทนที่จะพูดถึงรัฐบาลที่ดีที่สุด ฮอบบ์กลับมาพูดถึง “รัฐบาลที่ชอบธรรม” สำหรับฮอบบ์ รัฐบาลมีหน้าที่หลักอยู่ที่การพิทักษ์รักษาสิทธิโดยธรรมชาติของมนุษย์เท่านั้น ไม่ใช่การส่งเสริมชีวิตแห่งคุณธรรม และอำนาจสูงสุดของรัฐก็มีขอบเขตจำกัดอยู่โดยสิทธิธรรมชาติของมนุษย์นั่นเอง ฮอบบ์ได้คัดค้านความคิด “เพื่อฝัน” ของปรัชญาการเมืองคลาสสิกแบบเดียวที่มาจากมาเกียเวลลีทำ เขาเชื่อว่าการสร้างระเบียบของสังคมใหม่โดยยึดถือเอาความรุนแรงที่สุดในตัวมนุษย์เป็นรากฐานนี้แหละที่จะทำให้ออกาสเป็นไปได้ของสังคมของเขามีมากขึ้นอันเกือบจะเป็นของแน่นอน ความคิดเรื่องสภาพธรรมชาติและ

⁴³ Smith and Others, *op. cit.*, p. 4

สิทธิโดยธรรมชาตินี้เกิดกลายมาเป็นแนวคิดที่สำคัญยิ่งของปรัชญาการเมืองสมัยใหม่นับตั้งแต่สมัยฮอบบ์เป็นต้นมา⁴⁴

สรุปและวิจารณ์

การศึกษาแนวปรัชญาการเมืองนี้ เป็นการศึกษาที่เน้นในแนวปทัสถาน (Normative) เป็นสำคัญ คือเป็นการศึกษาที่ให้ข้อเสนอแนะว่าควรทำอย่างไร (Ought to do) ควรจะจัดระเบียบทางการเมืองอย่างไร จึงจะบรรลุตามเป้าหมายที่ต้องการ นอกจากนี้ยังมีการศึกษาเชิงประจักษ์ ซึ่งมีระเบียบวิธีที่ไม่ซับซ้อนและเคร่งครัดเท่าการศึกษาโดยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ในปัจจุบัน คือการศึกษาโดยการสังเกตพฤติกรรมมนุษย์ และศึกษาจากเอกสารถึงสิ่งที่เป็นธรรมชาติของมนุษย์ และธรรมชาติของพฤติกรรมทางการเมืองของมนุษย์ ว่าเป็นอย่างไร (What it is) การเสนอรูปแบบการจัดระเบียบทางการเมืองของมนุษย์ ดังกล่าวข้างต้น เป็นการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจ การประเมินค่า ว่าอะไรดี อะไรเลว อะไรยุติธรรม อะไรไม่ยุติธรรม ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับค่านิยมของผู้ศึกษา และของสังคมอยู่มาก ความคิดทางการเมืองของนักปรัชญาแต่ละยุคแต่ละสมัยจะมีความแตกต่างกันออกไป

การศึกษาปรัชญาการเมืองยุคโบราณ คือเช่นของเพลโต, อริสโตเติล จะมีลักษณะแตกต่างไปจากการศึกษาปรัชญาการเมืองสมัยใหม่อยู่หลายประการ เช่น นักปรัชญาการเมืองยุคโบราณ จะเริ่มต้นการศึกษาจากเป้าหมายของมนุษย์และสังคมเป็นอุดมคติ เช่น เพลโต เสนอว่ารัฐที่ดีควรจะส่งเสริมให้ประชาชนมีความดี และมีความสุข จากนั้นก็เสนอรูปแบบของรัฐของการเมืองที่เป็นอุดมคติ เพื่อที่จะให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการดังกล่าว ส่วนปรัชญาการเมืองสมัยใหม่จะไม่เริ่มต้นที่เป้าหมายที่เป็นอุดมคติของมนุษย์ แต่จะเริ่มต้นที่สภาพที่จริง ๆ ของมนุษย์ เช่น ที่ความต้องการของมนุษย์ ซึ่งเป็นการลดระดับเป้าหมายของสังคมลงมาให้อยู่ในสภาพจริง ดังนั้นรูปแบบทางการเมืองของนักปรัชญาการเมืองสมัยใหม่จะมีลักษณะนำมาปฏิบัติได้ง่ายกว่า ส่วนข้อเสนอของนักปราชญ์ยุคโบราณจะมีลักษณะเป็นอุดมคติ ยากที่จะนำมาปฏิบัติได้ นอกจากนี้วิธีการศึกษาของ

⁴⁴ สมบัติ จันทรวงศ์, “ปรัชญาการเมือง : คลาสสิก และสมัยใหม่” ในปรัชญาการเมืองสมัยใหม่, เคยอ้างมาแล้ว, หน้า 12-15.

นักปรัชญาการเมืองสมัยใหม่จะใช้วิธีการศึกษาที่เป็นระเบียบวิธีเคร่งครัดกว่านักปรัชญาการเมืองสมัยโบราณ แต่วิธีการศึกษาก็ยังได้แก่การศึกษาจากเอกสาร และการสังเกตการณ์เชิงคุณภาพเป็นหลัก ส่วนการศึกษาแบบสำรวจนั้นยังมีการนำเข้ามาใช้อย่างจำกัดมาก การศึกษาแนวปรัชญาการเมืองนั้นเป็นแนวการศึกษาที่มีประโยชน์ และมีความสำคัญเป็นอย่างมากในการศึกษาวิชารัฐศาสตร์ในปัจจุบัน แม้ว่าการศึกษานักปราชญ์จำนวนมากจะไม่ได้ใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์ และนักรัฐศาสตร์ในปัจจุบันได้พยายามที่จะประสานทฤษฎีและข้อมูลเข้าด้วยกันนั้น พบว่าบทสรุปทั่วไปของนักปรัชญาการเมืองสมัยเก่า ขาดหลักฐานเชิงประจักษ์ (empirical evidence) สนับสนุน แต่ก็ไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าผิด เนื่องจากไม่สามารถทดสอบทฤษฎีจากสภาพความเป็นจริงของสังคมได้อย่างชัดเจน⁴⁵

การศึกษาแนวปรัชญาการเมืองมีประโยชน์แก่การศึกษาวิชารัฐศาสตร์ในด้านที่ว่าปรัชญาการเมืองเปรียบเสมือนดวงประทีปที่จะส่องนำทางให้แก่รัฐศาสตร์ในการเสาะแสวงหาข้อเท็จจริงต่างๆ ทางการเมือง เพราะปรัชญาการเมืองพยายามให้คำตอบที่นักรัฐศาสตร์ (ที่เชื่อในแนวการศึกษาแบบวิทยาศาสตร์ เช่น แนวพฤติกรรมศาสตร์) ไม่กล้าให้ในฐานะนักรัฐศาสตร์⁴⁶ เช่น อะไรคือความดี ความยุติธรรม รูปแบบการเมืองที่ดีที่ยุติธรรม ควรจะเป็นอย่างไร คำตอบดังกล่าวนี้ นับว่าจะเป็นหลักสำคัญที่ใช้ในการตัดสินใจเลือกเป้าหมายและวิธีการนั้นหรือการจัดรูปแบบหรือการดำเนินการทางการเมืองในปัจจุบันนี้เพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามที่ต้องการ เพราะการให้คำตอบดังกล่าวไม่สามารถใช้วิธีการศึกษาแบบวิทยาศาสตร์ที่นักรัฐศาสตร์ แนวพฤติกรรมนิยมใช้อยู่ มาหาคำตอบได้ คำอธิบายข้อเท็จจริงต่างๆ ที่นักรัฐศาสตร์สมัยใหม่ค้นพบจึงควรเป็นในรูปแบบที่อำนวยความสะดวกหรือให้แก่ปรัชญาเมธีทางการเมือง หากใช้มาแทนที่ปรัชญาการเมืองได้⁴⁷ มีข้อวิจารณ์ของนักรัฐศาสตร์ที่ใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์ว่า การศึกษาแนวปรัชญาการเมืองนั้นไม่อาจชี้ได้ว่าเรื่องใดถูก เรื่องใดผิด เรื่องใดควร เรื่องใดไม่ควร เพราะเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับการตัดสินใจของผู้ตัดสินใจซึ่งมีค่านิยมแตกต่างกัน ไม่สามารถพิสูจน์ได้โดยวิธีการ

⁴⁵ พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, *เคยอ้างมาแล้ว*, หน้า 52-53.

⁴⁶ สมบัติ จันทร์วงศ์, “ปรัชญาการเมืองและรัฐศาสตร์”, *เคยอ้างมาแล้ว* หน้า 64.

⁴⁷ *เล่นเดียวกัน*, หน้า 64

ทางวิทยาศาสตร์ แม้แต่นักปรัชญาการเมืองก็ยังไม่สามารถที่จะตกลงกันในเรื่องบรรทัดฐานแห่งความจริง ความดี สิ่งที่ควรหรือไม่ควรได้ ลีโอ สเตราสส์ นักปรัชญาการเมืองมีชื่อของชาวอเมริกันได้ให้คำตอบในเรื่องนี้ว่า การขัดกันในเรื่องของค่านิยมบางอย่างมีอยู่จริง ซึ่งไม่อาจตัดสินได้ด้วยเหตุผลของมนุษย์ แต่ถ้าเรายังตัดสินไม่ได้ว่าระหว่างภูเขาสองลูกซึ่งยอดถูกปิดบังด้วยก้อนเมฆนั้น ลูกไหนสูงกว่ากัน นั่นก็ไม่ได้หมายความว่าเราไม่สามารถบอกได้ว่า ภูเขาข้อมสูงกว่าจอมปลวก⁴⁸ ในการศึกษารัฐศาสตร์นั้นจะต้องให้ความสำคัญแก่ปัญหาของมนุษย์ ซึ่งต้องเกี่ยวพันกับเรื่องการเลือกคุณค่า การตัดสินคุณค่า ว่าอะไรดี อะไรไม่ดี อะไรควร อะไรไม่ควร นักรัฐศาสตร์ควรจะยอมรับว่า ปัญหาในเรื่องบรรทัดฐานของความจริงเป็นปัญหาเชิงปรัชญา (Philosophical Problems) สำหรับปรัชญาเมธี ถ้าเรารู้ว่าไม่รู้เลยในเรื่องที่สำคัญที่สุดอย่างนี้ หมายความว่าสิ่งที่สำคัญที่สุดสำหรับเราคือการแสวงหาปัญญา โดยเฉพาะแสวงหาความรู้ในเรื่องที่สำคัญที่สุด⁴⁹

2. การศึกษาแนวสถาบันนิยม (Institutionalism) หรือแนววิเคราะห์สถาบัน (Institutional Analysis)

การศึกษาแนวสถาบันเริ่มในสมัยที่มีการจัดตั้งการศึกษาหลังปริญญาตรีทางด้านรัฐศาสตร์ ภายใต้การนำของ เจ.ดับบลิว.เบอร์เกสส์ (J.W.Burgess) ที่มหาวิทยาลัยโคลัมเบีย สหรัฐอเมริกา ในปี ค.ศ. 1880⁵⁰ ถือเป็นครั้งแรกที่การศึกษาวิชาการเมืองมีลักษณะเป็นศาสตร์สาขาหนึ่งโดยเฉพาะ⁵¹ ซึ่งเช่นเดียวกับสังคมศาสตร์สาขาอื่น ๆ ก็ได้แยกตัวออกเป็นศาสตร์เฉพาะของแต่ละสาขาขึ้นมาเช่นเดียวกัน แทนที่จะศึกษารวม ๆ กันกับปรัชญาทางศีลธรรมดังเช่นสมัยแรกที่กล่าวไปแล้ว ทั้งนี้เพื่อที่จะได้แบ่งหน้าที่กันระหว่างนักวิชาการสาขาต่าง ๆ ที่จะได้ศึกษาศาสตร์ในแต่ละสาขาให้มีความลึกซึ้งมากยิ่งขึ้นกว่าจะศึกษารวม ๆ กัน

การศึกษาระยะนี้ถือว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงของการศึกษาวิชารัฐศาสตร์ที่สำคัญทั้งในด้านขอบข่ายของการศึกษา วิธีการ และจุดมุ่งหมายของรัฐศาสตร์ การศึกษาใน

⁴⁸ Strauss, *What Is Political Philosophy*, p. 23.

⁴⁹ สมบัติ จันทรวงศ์, *เคยอ้างมาแล้ว*, หน้า 64.

⁵⁰ Smith and Other, *op. cit.*, p. 5.

⁵¹ ทนพันธ์ นาคะตะ, *รัฐศาสตร์ เคยอ้างมาแล้ว*, หน้า 19.

ยุคนี้เน้นศึกษาในทฤษฎีว่าด้วยรัฐ โดยที่ J.W.Burgess และคนอื่น ๆ เป็นผู้นำแนวทางการวิเคราะห์ดังกล่าวมาจากเยอรมันเข้าไปใช้ในสหรัฐ ซึ่งได้รับอิทธิพลจากการศึกษาที่ยึดปฏิฐานนิยม (Positivism) * ของ เบนธัม (Bentham) และออสติน (Austin) วิชาการเมืองจึงหันมาสนใจศึกษาเรื่องของรัฐซึ่งมีความหมายอย่างแคบ ที่เป็นโครงสร้างหรือรูปแบบที่เป็นทางการของสถาบันการเมือง พร้อมด้วยกฎระเบียบและกฎหมายที่เป็นทางการ ในตอนนี้เริ่มมีตำราต่าง ๆ ทางรัฐศาสตร์ขึ้นมาโดยเฉพาะ แต่สนใจในด้านกฎหมายเกี่ยวกับการปกครองแบบต่าง ๆ อำนาจที่เป็นทางการของฝ่ายนิติบัญญัติ ศาลและฝ่ายบริหาร ประกอบกับการศึกษาเรื่องปรัชญาโบราณ เป้าหมายของการปกครองและเป้าหมายของรัฐ⁵²

การศึกษารัฐศาสตร์ในยุคนี้ถือได้ว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงของขบขัย วิธีการศึกษา และจุดมุ่งหมายของการศึกษา ส่วนการวิจัยส่วนใหญ่จะมีลักษณะเป็นการพรรณนา (descriptive) และบรรยายสถาบันการเมือง และกระบวนการทางการเมืองที่เกิดขึ้น การศึกษาจะทำการวิเคราะห์ข้อมูลจากสถาบันการเมืองที่เกิดขึ้นจริง ๆ พร้อมด้วยเอกสารทางกฎหมาย และรัฐธรรมนูญ ธรรมชาติของมนุษย์จะถูกกำหนดให้คงที่ และในระยะนี้โครงสร้างของสถาบันจะถือว่าเป็นตัวแปรต้นที่สำคัญ กล่าวคือ สถาบันการเมืองถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ปกครองและมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของมนุษย์มากกว่าที่พฤติกรรมของมนุษย์จะมีอิทธิพลต่อสถาบันการเมือง⁵³

ตัวอย่างการศึกษาแนววิเคราะห์สถาบันที่มีชื่อเสียงได้แก่ งานของ Carl J.Friedrich ใน Constitutional Government (1937) Ernest Barker ใน Reflections on Government (1942) Harold J. Laski ใน The State in Theory and Practice (1956)

ต่อมาเมื่อเริ่มมีการศึกษารัฐศาสตร์ในแนวพฤติกรรมศาสตร์ (ประมาณ ค.ศ. 1923 เป็นต้นมา) การศึกษาแนววิเคราะห์สถาบันได้เสื่อมความนิยมลงไปมาก การศึกษาแนวนี้ถูกโจมตีว่าเป็นการศึกษาที่มุ่งวิเคราะห์โครงสร้าง และสถาบันการเมืองที่เป็นทางการ ละเลยสภาพการทางการเมือง และพฤติกรรมการเมืองที่เป็นอยู่จริง ๆ ทำให้ไม่สามารถให้คำอธิบายที่เป็นจริงทางการเมืองได้อย่างแจ่มชัด นอกจากนี้ในสภาพทาง

⁵² เดมเตียวกัน เรื่องเตียวกัน

⁵³ Smith and Others *op. cit.*, p. 4.

* ปฏิฐานนิยม หมายถึงการศึกษาที่ผู้ศึกษาต้องวางตัวเป็นกลางไม่มีค่านิยมเข้ามาเกี่ยวข้องในการศึกษา (Value free) ซึ่งเป็นการศึกษาแบบวิธีการทางวิทยาศาสตร์

การเมืองอาจจะพบว่า ในระบอบการเมือง หรือสถาบันการเมืองที่มีรูปแบบและโครงสร้างเหมือนกัน (เช่นเป็นประชาธิปไตยมีสภานิติบัญญัติแยกออกจากฝ่ายบริหาร) อาจมีพฤติกรรมทางการเมืองแตกต่างกัน หรือในระบอบทางการเมืองหรือสถาบันทางการเมืองที่มีรูปแบบและโครงสร้างแตกต่างกัน อาจมีพฤติกรรมทางการเมืองคล้ายกัน

อย่างไรก็ตาม ยังมีนักรัฐศาสตร์จำนวนไม่น้อยที่ยังให้ความสำคัญแก่ แนวการศึกษาแนวสถาบันอยู่ จึงได้แก้ไขข้อบกพร่องของการศึกษาแนวสถาบันแบบดั้งเดิม ได้พัฒนาการศึกษาแนวสถาบันอันใหม่เรียกว่า แนววิเคราะห์สถาบันการเมืองแบบใหม่ (neo-institutional approach) เพื่อนำมาใช้ในการศึกษาวิเคราะห์สถาบันการเมืองให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น ตัวอย่างของนักรัฐศาสตร์ที่ศึกษาแนวนี้คือ Eisenstadt, Huntington, Eckstein และ Apter เป็นต้น⁵⁴ โดยการวิเคราะห์สถาบันนั้นมิได้มีความหมายสืบสันตติวงศ์ศึกษา กันมาแต่เดิม แต่มีความหมายถึงการศึกษาถึงพฤติกรรมของมนุษย์ในสถาบันการเมือง นั้นด้วย ตัวอย่างเช่น การศึกษาของ Eisenstadt และ Huntington ได้ใช้แนวความคิดเกี่ยวกับการสร้างสภาวะสถาบัน (Institutionalization) มาใช้อธิบายการเคลื่อนไหวของสถาบันเมืองว่า โครงสร้างและบทบาทของสถาบันเมืองนั้นก่อกำเนิดขึ้นมาอย่างไร และจะคงสภาพการเป็นสถาบันไว้ไม่ให้เกิดสลายตัวไปได้อย่างไร

ในด้านวิธีการศึกษาการศึกษาแนวนี้จะยึดเอาการศึกษาเชิงคุณภาพเป็นหลัก พวกนี้มักใช้วิธีการศึกษาแบบง่าย ๆ พวกนักวิเคราะห์สถาบันเชื่อว่า การเน้นที่ระเบียบวิธีการศึกษานั้น วิธีการจะบดบัง หรือข่ม เนื้อหาที่จะทำการศึกษาเสียหมด ซึ่งส่วนมากแล้วมักจะใช้วิธีการศึกษาโดยรวบรวมข้อมูลจากรัฐธรรมนูญ ระเบียบ กฎหมายต่าง ๆ การออกไปสังเกตการณ์พฤติกรรมจริงนั้นมึ้น้อยมาก ส่วนในเรื่องการแยกข้อเท็จจริงออกจากค่านิยมนั้น พวกนี้ไม่ได้ปฏิเสธแนวความคิดแบบปรัชญาการเมือง โดยถือว่า ข้อเท็จจริงและค่านิยมนั้นแยกออกจากกันไม่ได้เสียทั้งหมดทีเดียว⁵⁵

⁵⁴ S.N. Eisenstadt, *Essays on Comparative Institution* (New York : John Wiley & Sons, 1965) ; Samuel P. Huntington, *Political Order in Changing Societies* (New Haven, Conn : Yale University Press, 1968) ; Harry Eckstein and David E. Apter (eds.) ; *Comparative Politics* (New York : The Free Press, 1963) ในเอกสารภาษาไทย โปรดดู สุขาย ตรีรัตน์. "แนวคิดใหม่เกี่ยวกับสถาบัน. วิเคราะห์วิจารณ์ข้อเขียนที่เกี่ยวข้อง," ใน *วารสารสังคมศาสตร์* ปีที่ 15 ฉบับที่ 1 มกราคม-มีนาคม 2521 หน้า 92-103.

⁵⁵ พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, *เขตอำนาจแล้ว* หน้า 60-65.

3. แนวโครงสร้างและหน้าที่ (Structural - Functional Analysis)

การศึกษาแนวนี้เน้นมีวิวัฒนาการมาจากการวิเคราะห์สถาบันที่ได้กล่าวมาแล้ว โดยเริ่มขยายขอบเขตการวิเคราะห์จากสถาบันที่เป็นทางการ และเป็นรูปธรรมมากไปสู่การวิเคราะห์สถาบันที่เป็นรูปธรรมน้อย เช่น พรรคการเมืองและกลุ่มพลังทางการเมือง รวมไปถึงกลุ่มเครือญาติ สังคมที่ไม่มีลักษณะเป็นรัฐ โดยเป็นการวิเคราะห์โครงสร้างรูปธรรมในลักษณะที่เป็นการวิเคราะห์โครงสร้างและหน้าที่ ดังเช่นการวิเคราะห์ความแตกต่างทางโครงสร้าง ความเชี่ยวชาญเฉพาะบทบาท ซึ่งต่อมากการวิเคราะห์สถาบันรูปธรรมก็ค่อย ๆ กลายเป็นการวิเคราะห์โครงสร้างหน้าที่โดยสมบูรณ์ ซึ่งในรัฐศาสตร์สาขาการเมืองเปรียบเทียบมีการใช้การวิเคราะห์แบบนี้มากเป็นพิเศษ⁵⁶

การศึกษาแนวโครงสร้างและหน้าที่นี้ได้รับอิทธิพลมาจากการวิเคราะห์ของนักสังคมวิทยา ชื่อทาลคอตต์ พาร์สันส์ ชื่อ "The Social System" (New York : Free Press, 1951) ตัวอย่างของการนำมาใช้ในการศึกษาการเมืองดูได้จาก "Voting and The Equilibrium of the American Political System." ใน Eugene Burdick and Arthur Brodbeck (บรรณาธิการ) American Voting Behavior (New York : Free Press, 1959)⁵⁷

การศึกษาแนวนี้จะเกี่ยวข้องกับหน้าที่ต่าง ๆ ของระบบการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งหน้าที่ในการรักษาระบบให้คงอยู่ต่อไป ตัวอย่างเช่นงานของ Clinton Rossiter⁵⁸ ได้ศึกษาถึงหน้าที่ของประธานาธิบดีของสหรัฐอเมริกา Herman Finer⁵⁹ ได้ศึกษาถึงหน้าที่ของสมาชิกสภานิติบัญญัติ และ Frank J. Sorauf⁶⁰ ได้ศึกษาถึงหน้าที่ของพรรคการเมือง

⁵⁶ พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, *เคยอ้างมาแล้ว*, หน้า 55.

⁵⁷ Isaak, *op.cit.*, p. 217.

⁵⁸ Clinton Rossiter, *The American Presidency* (New York : Harcourt, Brace & World, 1960), Chapter 1.

⁵⁹ Herman Finer, *The Theory and Practice of Modern Government* (New York : Henry Holt, 1949), pp. 379-384.

⁶⁰ Frank J. Sorauf, *Political Parties in the American System* (Boston : Little Brown & Co., 1964), pp. 2-6.

* บางตำราเรียกการศึกษาเกี่ยวกับโครงสร้าง-หน้าที่เหล่านี้ว่า การวิเคราะห์หน้าที่ (Functional Analysis) หรือการศึกษาแบบหน้าที่นิยม (Functionalism)

วิธีการศึกษาของแนวโครงสร้าง-หน้าที่ใช้วิธีการเชิงคุณภาพ คือการศึกษาเอกสาร และการสังเกตการณ์เชิงคุณภาพเป็นหลักเช่นเดียวกับการวิเคราะห์สถาบัน⁵⁹ แต่กลุ่มโครงสร้างและหน้าที่จะมีความพิถีพิถันในการใช้ระเบียบวิธีการศึกษามากกว่ากลุ่มวิเคราะห์สถาบัน⁶¹ การศึกษานั้นจะเน้นศึกษาถึงค่านิยมที่ทำให้เกิดความเรียบร้อยของสังคม ค่านิยมที่บำรุงรักษาระบบให้คงอยู่ ซึ่งหมายความว่า การศึกษาพวกนี้จะมีค่านิยมที่แฝงปนอยู่เช่นเดียวกับการศึกษาแนวปรัชญาการเมือง⁶²

การศึกษาเน้นถึงการสร้างทฤษฎีแบบนิรนัย (deductive Theory) ซึ่งเป็นนามธรรมยกตัวอย่างเช่น พวกนี้จะระบุอนุกรม (series) หรือกลุ่มของโครงสร้าง และหน้าที่ที่มีความจำเป็นต่อการบำรุงรักษาแต่ละระบบสังคมให้คงอยู่ ก็ระบุว่าโครงสร้างและหน้าที่ที่จำเป็นดังกล่าวมีอะไรบ้าง แล้วกำหนดเป็นทฤษฎี เพื่อสังเกตว่า นักวิเคราะห์โครงสร้าง-หน้าที่ไม่ได้ข้อมูลเพื่อทดสอบข้อสันนิษฐาน หากแต่เพื่อเสริมข้อสรุปเชิงทฤษฎีให้เห็นชัดเจนขึ้นเท่านั้น⁶³

ในด้านการสรุปเป็นกฎทั่วไป นักวิเคราะห์โครงสร้างหน้าที่ใช้การวิเคราะห์แบบการสรุปเป็นข้อสรุปทั่วไป⁶⁴ โดยนิยามโครงสร้างว่าเป็นรูปแบบของการกระทำ (pattern of Action) แล้วเน้นรูปแบบของโครงสร้างว่าเป็นความเชี่ยวชาญเฉพาะบทบาท (role specialization) ความแตกต่างในบทบาท และการจัดสรรสินค้าบริการ การจัดสรรอำนาจ และความรับผิดชอบ รูปแบบหรือโครงสร้างเชิงวิเคราะห์เหล่านี้จะมีอยู่ทุกสังคม ทุกองค์การไม่ว่าจะมีโครงสร้างที่สลับซับซ้อนในระดับใดก็ตาม ในทางตรงกันข้าม โครงสร้างรูปธรรม เช่น รัฐสภา ฝ่ายบริหาร ศาล ฯลฯ และพวกที่วิเคราะห์สถาบันนั้นมีอยู่ (ทำหน้าที่) เฉพาะสังคมรวมตัวเข้าสู่ศูนย์กลางอย่างสูง อย่างเช่นในระบบชาติ (nation State System) ในสมัยใหม่เท่านั้น⁶⁵ สำหรับการเกี่ยวข้องกับศาสตร์อื่นนั้นพวกนี้ได้รับอิทธิพลมาจากวิชาสังคมวิทยา และมานุษยวิทยา

⁶¹ Andrain, *op.cit.*, pp. 24-25.

⁶² พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, *เคยอ้างมาแล้ว*, หน้า 84.

⁶³ Andrian, *op.cit.*, pp. 24-25

⁶⁴ พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, *เคยอ้างมาแล้ว*, หน้า 84.

⁶⁵ *เล่มเดียวกัน เรื่องเดียวกัน*, หน้า 84.

ตัวอย่างอีกกรณีหนึ่งสำหรับการวิเคราะห์แนวนี้อีกคือ การวิเคราะห์ของ เกเบรียล อัลมอนด์ ได้เสนอ “ตัวแบบของการบำรุงรักษาระบบ” ซึ่งเป็นตัวแบบที่รู้จักกันดี เป็นตัวแบบทั่วไปที่อัลมอนด์ ต้องการจะอธิบายหน้าที่หลักของระบบการเมืองทุกระบบ เขาได้แยกแยะหน้าที่ 7 ประการของระบบการเมืองที่ได้กระทำอยู่ โดยเขาได้อธิบายว่าระบบการเมืองทุกระบบได้ทำหน้าที่นี้ เขาจึงเรียกหน้าที่นี้ว่า “หน้าที่อันเป็นสากลทางการเมือง” (the Universality of Political functions) หน้าที่ต่าง ๆ ได้แก่หน้าที่ในการนำเข้าสู่ระบบการเมือง (Input function) ได้แก่

- 1) หน้าที่ในการหล่อหลอมทางการเมือง (Political Socialization) และการเลือกสรรทางการเมือง (Political Recruitment)
- 2) การแสดงออกซึ่งผลประโยชน์ (interest articulation)
- 3) การรวบรวมผลประโยชน์ (interest aggregation)
- 4) การติดต่อสื่อสารทางการเมือง (Political Communication) และหน้าที่ในการนำออกจากระบบการเมือง (Output function) ได้แก่
- 5) การสร้างกฎระเบียบ (rule making)
- 6) การนำเอากฎระเบียบมาใช้ปฏิบัติ (rule application) และ
- 7) การปรับปรุงใช้ระเบียบ (rule adjudication)⁶⁶

นอกจากอัลมอนด์จะเน้นการวิเคราะห์หน้าที่ของระบบการเมืองแล้ว เขายังให้ความสำคัญแก่โครงสร้างทางการเมืองอยู่ไม่น้อย แม้ว่าเขาจะให้ความสำคัญน้อยกว่าหน้าที่ของระบบการเมืองก็ตาม ด้วยเหตุนี้ แนววิเคราะห์ของเขาจึงได้จัดให้อยู่ในกลุ่มวิธีการศึกษาแบบโครงสร้าง-หน้าที่ (Structural Functional Approach)⁶⁷

⁶⁶ โปรดดู Gabriel A. Almond. "Introduction : A Functional Approach to Comparative Politics," in Gabriel A. Almond and James S. Coleman. *The Politics of Developing Areas* (Princeton, N.J. : Princeton University Press, 1960) และ Gabriel A. Almond and G. Bingham Powell, Jr. *Comparative Politics : A Developing Approach* (Boston : Little Brown and Company, 1966).

⁶⁷ อนุสรณ์ ลิ้มมณี, *การวิเคราะห์ระบบการเมือง* (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง 2523), หน้า 30.

4. แนวการศึกษาระบบการเมือง (System Approach)

แนวการวิเคราะห์เรื่องระบบการเมืองนี้อาจจัดอยู่ในกลุ่มเดียวกับแนววิเคราะห์โครงสร้างหน้าที่⁶⁸ แนวความคิดเรื่องเกี่ยวกับระบบการเมืองนี้ นักสังคมศาสตร์ได้รับอิทธิพลแนวความคิดมาจากนักชีววิทยา ชื่อ Ludwig Von Bertalanffy⁶⁹ ได้ใช้ทฤษฎีระบบทั่วไป (General System Theory) มาทำการศึกษาชีววิทยาประมาณในช่วงทศวรรษ 1920 ซึ่งต่อมานักวิชาการสังคมศาสตร์เองเห็นความจำเป็นที่จะพัฒนาวิชาการให้ก้าวหน้าโดยพยายามนำเอาวิธีการศึกษาทางด้านวิทยาศาสตร์มาใช้ในการศึกษาสังคมศาสตร์ ความสนใจในการนำความคิด General System Theory มาใช้ในสังคมศาสตร์ได้เริ่มขึ้นในภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2

แนวความคิด General System Theory เน้นความสำคัญของความเหมือนกันทางด้านโครงสร้างของแต่ละระบบ โดยมีสมมติฐานเบื้องต้นว่า ลักษณะที่เหมือนกันหรือคล้ายคลึงกันของแต่ละระบบอาจนำไปใช้ศึกษาปรากฏการณ์ต่าง ๆ ได้⁷⁰ เช่นทุกระบบจะมีลักษณะคล้าย ๆ กันคือ จะประกอบด้วยส่วนประกอบต่าง ๆ และมีความเกี่ยวข้องกันระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ เป็นต้น

นักสังคมศาสตร์ที่นำเอาความคิดเรื่องระบบมาใช้ในการศึกษาก็คือ นักสังคม-วิทยาอเมริกัน เช่น Robert K. Morton และ Talcott Parsons นำเอาความคิดเกี่ยวกับระบบมาวิเคราะห์ระบบสังคม⁷¹

แนวความคิดทั้งสองนั้นมีอิทธิพลต่อนักรัฐศาสตร์เป็นอย่างมาก ในการนำเอาการวิเคราะห์ระบบมาใช้วิเคราะห์การเมือง เช่น Robert T. Holt และ William Mitchell ได้รับอิทธิพลมาจากการวิเคราะห์ระบบสังคมในแง่หน้าที่ Morton Kaplan และ David Easton ได้รับอิทธิพลมาจาก General System Theory ส่วน Gabriel A. Almond เสนอแนวความคิดเกี่ยวกับระบบในแง่หน้าที่เช่นกัน แต่พิจารณาในแนวทางที่แตกต่างกับวิธีการของ Holt

⁶⁸ โปรดดู Isaak, *op. cit.*, p. 213.

⁶⁹ A. Margaret Conway and Frank B. Feigert *Political Analysis : An Introduction* (Boston : Allyn and Bacon, Inc. 1972, p. 194.

⁷⁰ John Weltman "The Process of a Systemicist" *Journal of Politics* Vo. 3, 4 No. 2 (May 1, 1972) : 595.

⁷¹ William Flanigan and Edwin Fogelman "Functional Analysis" in James C. Charleswortu *Contemporary Political Analysis* (New York : The Free Press, 1967, p. 73-75 and p. 109

ซึ่งรับเอาแนวทางของ Parsons มาทั้งหมด⁷²

ตัวอย่างการวิเคราะห์ระบบการเมืองที่มีชื่อเสียงในรัฐศาสตร์คือของ David Easton⁷³ โดยเขาได้ให้ความหมายของระบบการเมืองว่าเป็นระบบพฤติกรรมเฉพาะอย่างในสังคม ซึ่งทำไปเพื่อการจัดสรรสิ่งที่มีคุณค่า (values) ทั้งหลายที่มีผลใช้บังคับ ซึ่ง Easton มองระบบการเมืองว่าเป็นระบบพฤติกรรมของตัวกระทำทางการเมือง เช่น บุคคล หรือ สถาบันทางการเมือง เพื่อทำการจัดสรรหรือแบ่งปันสิ่งที่มีคุณค่าต่าง ๆ เช่น อำนาจทางการเมือง ตำแหน่ง ผลประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจและการเคารพนับถือ การยกย่อง เป็นต้น การแบ่งปันนี้ จะต้องมีผลใช้บังคับต่อทุกคนในสังคม โดยอาจจะออกมาในรูปคำสั่ง กฎหมาย หรือนโยบาย เป็นต้น ส่วนประกอบของระบบการเมืองจะประกอบด้วย Inputs, Process และ Outputs โดยระบบจะอยู่ภายในสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีอิทธิพลต่อระบบการเมือง ในขณะที่เดียวกันระบบการเมืองก็จะมีผลต่อสิ่งแวดล้อมเช่นเดียวกัน ซึ่งหมายความว่า เป็นการมองระบบการเมืองในฐานะที่เป็นระบบเปิด ที่มีอิทธิพลต่อระบบอื่น ๆ ที่มีฐานะเป็นสิ่งแวดล้อมภายนอก ในขณะเดียวกัน สิ่งแวดล้อมภายนอกก็มีอิทธิพลต่อระบบการเมืองเช่นเดียวกัน ระบบการเมืองหนึ่ง ๆ จะดำรงอยู่และดำเนินต่อไปเรื่อย ๆ จะต้องมีการแลกเปลี่ยนกันระหว่างระบบการเมือง และสิ่งแวดล้อม การศึกษาแนวระบุนี้มีข้อดีอยู่หลายประการ เช่น ทำให้ผู้ศึกษามองเห็นภาพของการเมืองทั้งระบบ กล่าวคือ เห็นป่าทั้งป่า⁷⁴ และยังทำให้มองเห็นระบบย่อยที่มีความสัมพันธ์กันภายในในระบบการเมือง อันจะช่วยให้เราประมวลความรู้และจัดระเบียบข้อมูล ที่ได้สะสมกันมาอย่างมีระเบียบวิธี เช่น เรื่องการเดินขบวนเรียกร้องของนักศึกษา กรรมกร หรือประชาชน เพื่อเรียกร้องให้แก้ไขกฎหมาย หรือเรียกร้องแก้ไขรัฐธรรมนูญ อยู่ในส่วนใดของระบบ เป็นต้น นอกจากการเน้นที่ระบบย่อยทำให้เกิดดุลย์อมไม่ทำให้เรามองไปที่พฤติกรรมของบุคคลแต่เพียงอย่างเดียว⁷⁵

⁷² การวิเคราะห์ของ Gabriel A. Almond นี้เรียกว่า การวิเคราะห์หน้าที่ (Functional Analysis) ซึ่งได้พูดไปแล้วในแนวที่ 3 ในที่นี้ได้จัดพวกอยู่กับการวิเคราะห์ระบบด้วย

⁷³ โปรดดู David Easton, *A Framework for Political Analysis* (New Jersey : Prentice-Hall, Inc, 1965) และ David Easton, *A System Analysis of Political Life* (New York : John Wiley & Sons, Inc, 1965).

⁷⁴ ลิขิต ธีรเวคิน, “แนวการศึกษาการเมืองของสำนักพฤติกรรมศาสตร์ : การวิจารณ์รัฐศาสตร์ : สถานภาพและการพัฒนาทาง” และเสนอตัวอย่าง การวิเคราะห์แนว System Analysis” ใน สนธิ สมักรการ บรรณาธิการเอกสารวิชาการและ สมบัติ จันทรวงศ์ บรรณาธิการประจำฉบับ หน้า 276 .

⁷⁵ ทินพันธ์ นาคะตะ, “รัฐศาสตร์” ใน *เล่มเดียวกัน เรื่องเดียวกัน* หน้า 14 .

ส่วนข้อเสียที่ได้อีกประการแรกเป็นการศึกษาที่แฝงไว้ด้วยปรัชญาอนุรักษนิยม กล่าวคืออุปสรรคหนึ่งว่าผู้ศึกษา ศึกษาและมองการเมืองจากสายตาของผู้ที่อยู่ในอำนาจว่าจะรักษาระบบได้อย่างไร และในขณะเดียวกันก็มั่นใจว่า การเปลี่ยนแปลงเป็นของไม่ดี การพยายามเปลี่ยนแปลงก็คือปัญหาการเกิดความตึงเครียด (Stress) เป็นของไม่ดี ประการที่สอง ในรูปที่แสดงว่าระบบประกอบด้วย Input-output นั้น แนวการศึกษานี้ไม่สามารถบอกได้ว่า ในรูปสี่เหลี่ยมตรงกลาง (black box) ที่เรียกว่า ระบบการเมือง (A political System) นั้น มีการทำงานอย่างไร ผู้ศึกษามีอาจจะทราบได้ ประการที่สาม รูปแบบนี้เป็นรูปแบบที่หยาบมาก ไม่สามารถบอกรายละเอียด หรือวิเคราะห์ในเรื่องที่ละเอียดอ่อนได้ โดยผู้ศึกษาอาจไม่สามารถเดาผลผลิต (output) ของระบบได้ถูกต้อง เนื่องจากข้อ 2 ที่กล่าวมาแล้ว⁷⁶ และเป็นการยากที่จะระบุว่าเส้นแบ่งเขตระหว่างระบบหนึ่ง ๆ กับสิ่งแวดล้อมของมันควรจะอยู่ ณ ที่ใด ประการที่สี่ ส่วนมากการวิจัยในแนวนี้นักสนใจศึกษาปัญหาและสถาบันการเมืองน้อยลง⁷⁷

ถึงแม้ว่าจะมีจุดอ่อนดังกล่าวแล้วการศึกษาแนววิเคราะห์ระบบยังจะเป็นประโยชน์ที่จะชี้ทางคร่าว ๆ ในการเข้าใจการเมือง แต่การจะให้เข้าใจได้ดีขึ้นจำเป็นต้องใช้การศึกษาแนวอื่น เช่น แนวการศึกษาวัฒนธรรมการเมือง (Political Culture Approach) เข้ามาช่วย โดยดูที่วัฒนธรรมการเมืองของสมาชิกประชาคมการเมือง และการศึกษาถึงการเรียนรู้และการหล่อหลอมทางการเมืองของเจ้าหน้าที่การเมือง รวมทั้งความรู้ความเข้าใจ ประวัติทางการเมือง และประโยชน์ของสังคมนั้น กล่าวอีกแง่หนึ่ง การศึกษาแนววิเคราะห์ระบบไม่ใช่แนวการศึกษาที่จะทำให้เข้าใจการเมืองทั้งหมด แต่เปรียบเสมือนพื้นฐานและโครงอาคาร ซึ่งจะต้องมีการต่อเติมส่วนอื่น ๆ ด้วย ภาพอันแท้จริงของอาคารจึงจะปรากฏเห็นเด่นชัด⁷⁸

⁷⁶ ลิซิด ชีร์เวคิน, *เคยอ้างมาแล้ว*, หน้า 276-277

⁷⁷ ทินพันธ์ นาคะตะ, *เคยอ้างมาแล้ว*, หน้า 15

⁷⁸ ลิซิด ชีร์เวคิน, *เคยอ้างมาแล้ว*, หน้า 277

แนวที่ 5 แนวการศึกษาแบบพฤติกรรม หรือพฤติกรรมนิยม (Behavioralism)

วิธีการศึกษาแบบพฤติกรรมหรือที่เรียกว่า พฤติกรรมทางการเมือง (political behavior) นั้น ไม่ได้เป็นวิธีการศึกษาที่ครอบคลุมเฉพาะการกระทำทางการเมืองของบุคคลที่แสดงออกให้เห็นเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงแรงจูงใจและทัศนคติ ซึ่งจะช่วยแสดงให้เห็นถึงเอกลักษณ์ทางการเมืองของบุคคล ตลอดจนข้อเรียกร้อง ความคาดหวัง ระบบความเชื่อ ค่านิยม และจุดมุ่งหมายทางการเมืองของบุคคลนั้น⁷⁹

การศึกษาแบบพฤติกรรมหรือแนวพฤติกรรมนี้ เป็นวิธีการศึกษาที่แตกต่างจากแนวดั้งเดิมหรือแนวจารีตนิยม (traditional approach) ซึ่งได้แก่แนวปรัชญาการเมืองและแนววิเคราะห์สถาบันโดยสิ้นเชิง โดยผู้ศึกษาแนวพฤติกรรมนั้น มองเห็นว่าการศึกษาแนวดั้งเดิมไม่สามารถอธิบายปรากฏการณ์ทางการเมืองที่เป็นจริงได้

การศึกษาแนวพฤติกรรมได้เริ่มขึ้นอย่างจริงจังเมื่อ ค.ศ. 1923 ซึ่งความจริงแล้วก่อนหน้านี้นี้ประมาณ ค.ศ. 1900 ได้มีนักรัฐศาสตร์กลุ่มหนึ่ง เช่น Charles Merriam ได้เป็นผู้บุกเบิกนำเอาวิธีการทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งใช้อยู่ในวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ ตัวแบบทางจิตวิทยา และวิธีการทางสถิติมาใช้ในวิชารัฐศาสตร์ G.E.G. Catlin และ William B. Munro ได้ชี้ให้เห็นว่าสามารถนำเอาตัวแบบทางเศรษฐศาสตร์สำนักคลาสสิกมาใช้ในการศึกษารัฐศาสตร์ได้ ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าในช่วง ค.ศ. 1900 จนถึง 1922 เป็นช่วงที่ได้เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงวิธีการศึกษาแบบดั้งเดิมมาเป็นแนวที่ใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งเป็น การปูทางให้เกิดยุคพฤติกรรมนิยมขึ้น ในปี ค.ศ. 1923⁸⁰ การศึกษาแนวพฤติกรรมได้พัฒนาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งปัจจุบันเป็นสาขาหนึ่งและแนวทางการศึกษาอันหนึ่งของรัฐศาสตร์

แนวการศึกษา และวิธีการศึกษาแบบพฤติกรรมสำคัญดังต่อไปนี้⁸¹

1. รัฐศาสตร์สามารถที่จะมีความใกล้เคียงในการเป็นศาสตร์ที่สามารถพยากรณ์ และอธิบายได้ เป้าหมายของรัฐศาสตร์คือการสร้างทฤษฎีที่เป็นระบบและเป็นเชิงประจักษ์

⁷⁹ สุจิต บุญบงการ “วิธีการศึกษาแบบพฤติกรรมในทางรัฐศาสตร์” ใน สมบัติ สมบัติการ บรรณาธิการ เอกสารวิชาการ และ สมบัติ จันทร์วงศ์ บรรณาธิการประจำฉบับ, รัฐศาสตร์ สถานภาพและพัฒนาการ, เกษียณฉบับ, หน้า 240.

⁸⁰ Smith and Others, *op.cit.*, pp. 5-12.

⁸¹ David Easton, *A Framework for Political Analysis*, Prentice-Hall, Englewood Cliffs, N.J. 1965, pp. 6-7.

ในข้อนี้เกิดจากฐานคติ (assumption) ที่ว่า พฤติกรรมมนุษย์มีลักษณะที่มีได้เกิดขึ้นแบบสุ่มหรือไม่มีแบบแผนของพฤติกรรม แต่สามารถหาลักษณะที่เกิดขึ้นเป็นประจำ และสามารถสร้างเป็นกฎเกณฑ์ของพฤติกรรมได้ (regularities) นักวิทยาศาสตร์แนวพฤติกรรม-ศาสตร์ถือว่าเป็นหน้าที่ของเขาที่จะต้องค้นหากฎเกณฑ์ของพฤติกรรมและตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมเหล่านั้น ซึ่งลักษณะนี้จะเป็นลักษณะตรงกันข้ามกับการพรรณนาเรื่องแคบ ๆ เกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นมีลักษณะเฉพาะหรือแตกต่างจากลักษณะอื่น ๆ (unique) ตามแบบการศึกษารัฐศาสตร์แบบดั้งเดิม ดังนั้นการศึกษาแนวพฤติกรรมจึงมีลักษณะเน้นถึงการอธิบายมากกว่าจะเป็นการพรรณนาอย่างเดียว

2. การวิจัยจะต้องเน้นหนักทางด้านทฤษฎี และมุ่งตรงเพื่อสร้างทฤษฎี จะต้องมีความเกี่ยวพันกันอย่างใกล้ชิดระหว่างทฤษฎีและข้อมูลในการวิจัยทางสังคมศาสตร์

การเก็บข้อมูลเชิงประจักษ์ในเรื่องแคบ ๆ และไม่มีทฤษฎีนำทางนั้น จะไม่สามารถนำไปสู่การสร้างทฤษฎีทั่ว ๆ ไปที่เป็นระบบได้ ผลการวิจัยนั้นมิได้เป็นเพียงรายงานผลการค้นคว้าเชิงประจักษ์ แต่จะนำเอาผลการวิจัยนำไปตั้งเป็นทฤษฎีเพื่ออธิบายในขอบเขตที่กว้างขวางกว่า ทฤษฎีที่ได้มาโดยไม่ใช้วิธีการเชิงประจักษ์นั้นเป็นสิ่งที่ไม่ต้องการ ไม่มีประโยชน์ และผลการวิจัยเชิงประจักษ์ที่ไม่สัมพันธ์กับทฤษฎีนั้นเป็นสิ่งที่ไร้ค่า

3. ในการศึกษาที่นักศึกษาคำเป็นจะต้องแยกความจริง (Fact) ออกจากค่านิยม (Value) ถึงแม้ว่านักสังคมศาสตร์จะเห็นว่าการแยกความจริงออกจากค่านิยมเป็นสิ่งที่เป็นไปไม่ได้ แต่โดยทั่วไปแล้วต้องยอมรับว่าทั้งสองอย่างนั้นมีความแตกต่างกัน จำเป็นต้องแยกออกจากกัน การศึกษาเรื่องความจริงนั้นสามารถใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์มาศึกษาได้ แต่ไม่สามารถใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์มาศึกษาค่านิยมในแง่ตัดสินว่าอะไรผิดอะไรถูก อะไรควร อะไรไม่ควรได้ จึงจำเป็นต้องใช้วิธีการศึกษาและใช้วิธีการอธิบายให้เหมาะสม

4. มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมียุทธศาสตร์ระหว่างสาขาต่าง ๆ ทางสังคมศาสตร์ การศึกษาลักษณะสหวิทยา (Interdisciplinary) นั้น จะได้ประโยชน์เป็นอย่างยิ่ง

นักพฤติกรรมศาสตร์ได้เน้นถึงการรวมกันของสาขาต่าง ๆ ทางสังคมศาสตร์ โดยรวมสาขาต่าง ๆ ของสังคมศาสตร์เข้า เรียกว่า “พฤติกรรมศาสตร์” ซึ่งทำให้เกิดการ

รวมตัวกันในสหวิทยาการที่กว้างขวางขึ้น การแยกสาขาต่าง ๆ ของสังคมศาสตร์เป็นการแบ่งหน้าที่กันเพื่อความสะดวกระหว่างนักวิชาการต่าง ๆ แต่ปัญหามีอยู่ว่าขอบเขตระหว่างสาขาต่าง ๆ ของสังคมศาสตร์นั้น มีขอบเขตที่ไม่แจ่มชัดนัก มนุษย์นั้นมิได้เป็นเพียงสัตว์การเมืองหรือสัตว์ทางเศรษฐกิจ หรือสัตว์ทางสังคมอย่างใดอย่างหนึ่ง แต่มนุษย์นั้นมีลักษณะต่าง ๆ เหล่านั้น หรืออย่างน้อยที่สุดก็อาจมีลักษณะใดลักษณะหนึ่งตามลำดับ ในขณะที่การเน้นการศึกษาในด้านใดด้านหนึ่งนั้นทำให้ง่ายต่อการศึกษา แต่ว่ายังมีความจำเป็นที่จะต้องมีความเข้าใจให้กว้างขวางและทำการตรวจสอบให้กว้างขวางขึ้น ความถูกต้องและการนำเอาข้อค้นพบมาสรุปเป็นกฎทั่ว ๆ ไป นั้นสามารถทำได้โดยการประสานลักษณะต่าง ๆ ทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและอื่น ๆ เข้าด้วยกัน

การทำให้เกิดบูรณาภาพ (Integration) และการสังเคราะห์ระหว่างสหวิทยาการต่าง ๆ มิใช่ทำได้ง่าย ๆ ดังที่ ริชาร์ด สไนเดอร์ ได้ชี้ให้เห็นว่า มีข้อจำกัดมากในการที่จะทำให้สำเร็จ เนื่องจากว่า “กรอบในการวิเคราะห์ทางการเมืองนั้นยากที่จะเลือกมาจากข้อมูลและเทคนิคของสาขาวิชาการอื่น ๆ ให้มาเหมาะสมใช้กับจุดมุ่งหมายในการศึกษาการเมือง”⁸² อย่างไรก็ตามการศึกษาแบบสหวิทยาการในปัจจุบันนี้นับว่ามีประโยชน์อย่างมากต่อการศึกษาวิชารัฐศาสตร์ในหลาย ๆ ปัญหาที่มีลักษณะโดยธรรมชาติที่เกี่ยวข้องกับสาขาวิชาการต่าง ๆ ตัวอย่างเช่น เราจะไม่สามารถอภิปรายเกี่ยวกับสังคมการเมืองได้โดยปราศจากความเข้าใจเกี่ยวกับจิตวิทยาสาขาต่าง ๆ เช่น จิตวิทยาพัฒนาการ การรับรู้ (perception) การเรียนรู้ และการคิด เป็นต้น หรือปัญหาเกี่ยวกับวิกฤตการณ์ทางด้านสิ่งแวดล้อมนั้น มิได้อยู่ในขอบเขตของสาขาใดสาขาหนึ่งโดยเฉพาะ แต่ว่ามี ความเกี่ยวพันกับสาขาต่าง ๆ มากมาย

5. นักรัฐศาสตร์จะต้องมีความสำนึก มีความแม่นยำและเชี่ยวชาญเกี่ยวกับวิธีการศึกษา (Methodology) ของเขา

นักรัฐศาสตร์ควรจะสามารภทำความเข้าใจและสามารถใช่วิธีการวิจัยที่ให้ผลแน่นอนเชื่อถือได้มากกว่า หรืออย่างน้อยกับนักวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ การมีความเชี่ยวชาญในวิธีการวิจัยชนิดต่าง ๆ จะช่วยให้มีการวางแผนการวิจัยอย่างไม่มี ความลำเอียง

⁸² Richard C. Snyder, "A Decision-Making Approach to the Study of Political Phenomena," in *Approach to the Study of Politics*, ed. Roland Young, North Western University Press, Evanston, Ill., 1966, pp. 4-5.

และทำให้ได้ผลการวิจัยที่เชื่อถือได้ถูกต้องและสามารถนำไปเป็นผลการวิจัยมาอธิบายปรากฏการณ์ต่าง ๆ ได้

6. การวิเคราะห์ควรจะมุ่งที่พฤติกรรมของตัวบุคคล หรือกลุ่มมากกว่าสถาบันการเมือง กลุ่มพฤติกรรมนิยมนี้ จะมีความเห็นคัดค้านกลุ่มสถาบันนิยมซึ่งเห็นว่าการวิเคราะห์ควรเน้นที่สถาบันและเห็นว่าการวิเคราะห์ที่มีได้มุ่งวิเคราะห์ที่ตัวบุคคลและกลุ่มนั้นจะให้ผลที่ไม่ตรงกับความจริง และไม่สามารถจะอธิบายปรากฏการณ์ได้อย่างสมบูรณ์ กลุ่มนี้มีความเห็นว่านักรัฐศาสตร์จะต้องมุ่งความสนใจศึกษาพฤติกรรมของมนุษย์ที่สามารถสังเกตได้

ในขณะที่พฤติกรรมของสถาบันนั้นเป็นสิ่งที่สำคัญสำหรับนักสังคมศาสตร์ แต่ในขณะเดียวกันเราจะไม่เข้าใจพฤติกรรมของสถาบันเลย ถ้าหากว่าไม่ทำการศึกษาบุคคล หรือคณะบุคคลผู้ซึ่งดำรงตำแหน่งอยู่ในสถาบันนั้น ๆ การศึกษาแนวสถาบันนิยมนั้นมีความไม่สมบูรณ์หลายประการคือ

(1) พฤติกรรมของมนุษย์มีลักษณะซับซ้อนและแปรเปลี่ยนไปมา ยากที่จะดูเพียงตำแหน่งหรือหน้าที่ของตำแหน่งที่กำหนดไว้ พฤติกรรมมนุษย์นั้นไม่เป็นเพียงการตอบสนอง (response) ง่าย ๆ ต่อสิ่งเร้า (stimulus) ทางด้านสถาบันที่มีอยู่ ในขอบเขตอย่างกว้าง ๆ นั้น พฤติกรรมมนุษย์จะขึ้นอยู่กับ การรับรู้ และการมองภาพสิ่งต่าง ๆ ซึ่งมีได้ถูกกำหนดโดยปัจจัยทางด้านสถาบันอย่างเดียว

(2) ถึงแม้ว่าพฤติกรรมจะเป็นไปตามข้อเสนอแนะทางด้านสถาบัน ซึ่งก็ถือเป็นคำถามทางด้านเชิงประจักษ์ อันเป็นสิ่งที่จำเป็นต้องหาข้อเท็จจริงในเชิงประจักษ์นั่นเอง นักพฤติกรรมนิยมได้โต้แย้งว่าเป็นสิ่งสำคัญที่นักสังคมศาสตร์จะต้องพัฒนาแนวความคิด (concept) ที่เหมาะสม ตัวอย่างเช่น ความคิดเกี่ยวกับ “บทบาท” (role) นั้น เป็นพฤติกรรมที่ทำให้เกิดประโยชน์ในการเชื่อมโยงระหว่างข้อจำกัดทางด้านสถาบันและปัจจัยด้านบุคลิกภาพส่วนตัว

การปฏิวัติในการศึกษารัฐศาสตร์ของพวกพฤติกรรมนิยมนั้น ทำให้ต้องมีการเปลี่ยนแปลงในวิธีการศึกษารัฐศาสตร์ในด้านจุดมุ่งหมาย ขอบข่าย และวิธีการศึกษากันขึ้นใหม่⁸³ คำโต้แย้งข้างต้นนั้นเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดการถกเถียงโต้แย้งทางวิชาการครั้งยิ่งใหญ่ระหว่างนักรัฐศาสตร์กลุ่มแนวจารีตนิยมกับแนวพฤติกรรมศาสตร์ ซึ่งมีมาตั้งแต่การเกิดการศึกษาแนวพฤติกรรมศาสตร์ และยังคงอยู่มาจนในกระทั่งปัจจุบัน

คำวิจารณ์ของกลุ่มนักรัฐศาสตร์แนวดั้งเดิมต่อการศึกษาของกลุ่มพฤติกรรมนิยม

นักรัฐศาสตร์แนวดั้งเดิมหรือแนวอนุรักษ์นิยม (Traditionalists) ซึ่งได้แก่กลุ่มปรัชญาการเมืองโบราณและกลุ่มสถาบันนิยม ได้โจมตีกลุ่มพฤติกรรมนิยมได้ใช้จุดมุ่งหมายวิธีการทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งเป็นของวิทยาศาสตร์ธรรมชาติมาใช้ในการศึกษารัฐศาสตร์ โดยเขาได้โต้แย้งว่า รัฐศาสตร์นั้นไม่สามารถจะเป็นศาสตร์หรือวิทยาศาสตร์ (Science) ได้ และไม่มีประโยชน์อะไรที่จะพยายามให้รัฐศาสตร์เป็นศาสตร์⁸⁴

⁸³ อานคำโต้แย้งในวิธีการศึกษาระหว่างกลุ่มพฤติกรรมนิยม และกลุ่มดั้งเดิม (Traditionalist) ได้จาก David Easton, *The Political System : An Inquiry into the State of Political Science* 2d ed., (New York : Alfred A. Knopf, 1971) ; Harold D. Lasswell, *The Future of Political Science* (New York : Atherton Press, 1964) ; Albert Somit and Joseph Tannenhaus, *The Development of American Political Science : From Burgess to Behaviorism* (Boston : Allyn and Bacon, 1967) ; Heinz Eulau, *The Behavioral Persuasion in Politics* (New York : Random House, 1963) ; Stephen L. Wasby, *Political Science : The Discipline and its Dimensions* (New York : Scribner's Sons, 1970) ; *Approach to the Study of Political Science*, ed., Michael Hass and Henry S. Kariak (San Francisco : Chandler Publishing Company, 1970) ; *Essays on the Behavioral Study of Politics*, ed., Austin Ranney (Urbana : University of Illinois Press, 1962) ; *Changing Perspectives in Contemporary Political Analysis*, ed., Michael Hass and Henry S. Kariak (San Francisco : Chandler Publishing Company, 1970).

⁸⁴ ตัวอย่างข้อโต้แย้งของกลุ่มแนวดั้งเดิมหรือแนวอนุรักษ์นิยม สามารถดูได้จาก James C. Charlesworth, *The Limits of Behavioralism in Political Science* (Philadelphia : American Academy of Political and Social Sciences, 1962) ; Leo Strauss, *Natural Right and History* (Chicago, University of Chicago, 1953) ; Peter Winch, *The Idea of Social Science* (London, Routledge and Kegan Paul, 1958) ; สมบัติ จันทรวงศ์, "ปรัชญาการเมืองและรัฐศาสตร์," *รัฐศาสตร์ : สถานภาพและการพัฒนาการ*. สมบัติ จันทรวงศ์ บรรณาธิการ (กรุงเทพ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2521).